

RIIGIKOGU

3. istungjärk. **Protokoll nr. 55 (16).**

1921. a.

Sisu: 1. Riigi 1921 a. eelarwe II lug. (Siseministeerium). — 2. Järgmise kahe koosoleku aja ja päewakordade määramine. — 3. Eelarwe arutamise jätkamine.

Riigikogu koosolek 25. juulil 1921. a. k. 5 p. 1. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 64 Riigikogu liiget.
Koosolekut juhatab esimees **O. Strandman.**

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Bergman.**

Walitsuse lauas: sõjaminister **J. Soots**
ja siseminister **K. Einbund.**

Koosolek algab kell 5.25 min.

Juhataja **O. Strandman:** Awan Riigikogu koosoleku. Riigikogu läheb päewakorra juure.

1. Riigi 1921 a. Rahaasjanduse eelarwe II lug. komisjoni aruandja **Chr. Kaarna** (loeb):

SISEMINISTEERIUM.

Peatükk I.

Juhatus.

§ 1. Palgad	414.600.—
§ 2. Päewarahad ja sõidukulud	40.000.—
§ 3. Esituse kulud	60.000.—

Kokku peatükk I. 514.600.—

Peatükk II.

Kantselei.

§ 1. Palgad	2.157.747.—
§ 2. Päewarahad ja sõidukulud	40.000.—
§ 3. Kantseleikulud	312.000.—
§ 4. Majanduslised kulud	575.300.—
§ 5. Liikuwa wara muretsemine	285.000.—
§ 6. Ettenägemata kulud	30.000.—
§ 7. Toetus ja arstiabi	76.400.—
§ 8. Inwentaari parandus ja remondid	30.000.—

Kokku peatükk II. 3.506.447.—

Peatükk III.

A. Administratiiv asjade peawalitsus.

§ 1. Palgad	3.049.245.—
§ 2. Päewarahad ja sõidukulud	25.000.—
§ 3. Kantseleikulud	339.300.—
§ 4. Majanduslised kulud	15.600.—
§ 5. Inwentaari muretsemine	20.000.—
§ 6. Ettenägemata kulud	20.000.—
§ 7. Toetus ja arstiabi	80.000.—
§ 8. Rüütlimõisade waranduste walitsemine	59.900.—

Kokku peatükk III A. 3.609.045.—

B. Rahwawäe komisjonid.

§ 1. Palgad	2.345.312.—
§ 2. Päewarahad ja sõidukulud	110.000.—
§ 3. Kantseleikulud	305.700.—
§ 4. Majanduslised kulud	435.000.—
§ 5. Inwentaari muretsemine	44.000.—
§ 6. Ettenägemata kulud	107.500.—
§ 7. Remondid	20.000.—

Kokku peatükk III B. 3.367.512.—

C. Eesti ew.-lutheriusu konsistoorium.

Abiraha järgnewa jaotuse järele:

§ 1. Palgad	246.900.—
§ 2. Päewarahad ja sõidukulud	12.000.—
§ 3. Kantseleikulud	21.000.—
§ 4. Majanduslised kulud	26.000.—
§ 8. Remondid ja inwentaari parandus	5.000.—

Kokku peatükk III C. 310.900.—

D. Eesti apostliku õigeusu kirikusinod.

Abiraha järgnewa jaotuse järele:

§ 1. Palgad	30.600.—
§ 2. Päewarahad ja sõidukulud	3.700.—
§ 3. Kantseleikulud	13.700.—

Kokku peatükk III D. 48.000.—

E. Loata wiinawalmistamise ja piiritusega kauplemise wastu wõitlemise komisjon.

§ 1.	Palgad	198.020.—
§ 2.	Päewarahad ja sõidukulud	30.000.—
§ 3.	Kantseleikulud	18.000.—
§ 4.	Majanduslised kulud	12.800.—
§ 6.	Ettenägemata kulud	2.000.—
Kokku peatükk III E.		260.820.—

F. Petseri maaülem.

§ 1.	Palgad	470.960.—
§ 2.	Päewa- ja sõidurahad	60.000.—
§ 3.	Kantseleikulud	61.000.—
§ 4.	Majanduslised kulud	58.800.—
§ 5.	Hobuste ülewalpidamine	60.000.—
§ 6.	Inwentaari muretsemine	4.400.—
§ 7.	Ettenägemata kulud	10.000.—
§ 8.	Remondid ja inwentaari parandamine	18.000.—
Kokku peatükk III F.		743.160.—

Peatükk IV.

O m a w a l i t s u s a s j a d e p e a w a l i t s u s .

§ 1.	Palgad	690.440.—
§ 2.	Päewarahad ja sõidukulud	26.900.—
§ 3.	Kantseleikulud	62.000.—
§ 5.	Inwentaar	25.000.—
§ 6.	Ettenägemata kulud	25.000.—
§ 7.	Toetus ja arstiabi	25.000.—
§ 8.	Inwentaari parandamine	2.500.—
§ 9.	Toetus Tall. linnawal. autopritsi ostmiseks Wabariigi Walitsuse otsusel 4. III. 1921 a.	500.000.—
Kokku peatükk IV.		1.356.840.—

Peatükk V.

A. Politsei peawalitsus.

§ 1.	Palgad	1.520.630.—
§ 2.	Päewarahad ja sõidukulud	100.000.—
§ 3.	Kantseleikulud	569.800.—
§ 4.	Majanduslised kulud	8.000.—
§ 5.	a) inwentaar	48.000.—
	b) Sõjariistade muretsemine	2.225.000.—
	g) elektri ja telefoni sisseseadmine	24.000.—
	i) riiete ja jalanõudega warustamine	11.265.000.—

§ 6.	a) Autasud ametnikkudele	300.000.—
	b) ettenägemata kulud	70.000.—
	c) puudujääk 50% 1919 a. summast omawalitsustele	5.000.000.—
	d) politseinikkude ettevalmistamise kursused ja käsiraamatud	1.300.000.—
§ 7.	Toetus ja arstiabi	1.546.400.—
§ 8.	Inwentaari parandus	38.000.—
Kokku peatükk V A.		24.014.830.—

B. Politseiasutused.

§ 1.	Palgad	124.514.260.—
§ 2.	Päewarahad ja sõidukulud	1.000.000.—
§ 3.	Kantseleikulud	5.400.000.—
§ 4.	Majanduslised kulud	3.806.400.—
§ 5.	a) hobuste ülespidam.	20.000.000.—
	b) wangide toitmine	1.200.000.—
	c) desinfitseer. ja arstir.	170.000.—
	d) weokulud	450.000.—
	g) mootorpaadi ja auto tarwitamise kulud	336.000.—
§ 6.	Liikuwa wara muretsemine:	
	a) inwentaar	1.000.000.—
	b) liikumise abinõud ja hobuseriistad	1.500.000.—
	g) elektri ja telefoni sisseseadmine	500.000.—
§ 7.	Ettenägemata kulud	120.000.—
§ 8.	Remondid ja inwentaari parandus	1.000.000.—
§ 9.	Laen hobuste ostmiseks	1.500.000.—
Kokku peatükk V B.		162.596.660.—

Peatükk V D.

Tallinna linna karantiin 137.859.—

Peatükk VI.

A. Terwishoiu peawalitsus.

§ 1.	Palgad	1.882.310.—
§ 2.	Esituskulud	100.000.—
§ 3.	Päewarahad ja sõidukulud	100.000.—
§ 4.	Kantseleikulud	350.000.—
§ 5.	Majanduslised kulud	1.000.—
§ 6.	Inwentaar	20.000.—
§ 7.	Ettenägemata kulud	70.000.—
§ 9.	Tallinna keskaigemaja Röntgeni kabineti sisseseadmine	400.000.—
	Abirahad omawalitsuse asutustele epideemiate kordadel	3.000.000.—

Sifilise haiguste kulude katmiseks	4.000.000.—
Sõjaministeeriumilt ülewõetud külgehakkawate haiguste haigemaja ülewaldamine	2.000.000.—
Eesti kodanikkude rawitsemine wäljamaalistes asutustes	150.000.—
Kokku peatükk VI A.	12.073.310.—

B. Asutused kohtade peal.

§ 1. „Seewaldi“ waimuhaigete maja Tallinnas	11.164.100.—
§ 2. „Kuuda“ leprosoorium	1.095.100.—
§ 3. „Jämejala“ nõdrameelsete warjupaik	2.515.000.—
§ 4. „Tarwastu“ pidalitõbiste warjupaik	2.329.000.—
§ 5. „Audeko“ pidalitõbiste warjupaik	727.400.—
§ 6. „Pilguse“ waimuhaigete warjupaik	689.100.—
Kokku peatükk VI B.	18.519.700.—

Peatükk VII.

A. Ehituspeawalitsus.

§ 1. Palgad	1.150.790.—
§ 2. Päewarahad ja sõidukulud	50.000.—
§ 3. Kantseleikulud	150.000.—
§ 4. Majanduslised kulud	97.000.—
§ 5. a) inwentaar	89.150.—
b) elektri ja telefoni sisseseadmine	3.000.—
§ 6. Ettenägemata kulud	5.000.—
§ 7. Toetus ja arstiabi	60.000.—
§ 8. Remondid ja inwentaari parandamine	5.000.—
Kokku peatükk VII A.	1.609.940.—

B. Ehitusbüroo.

§ 1. Palgad	1.113.960.—
-------------	-------------

C. Riigiwaranduste walitsus.

§ 1. Palgad	766.484.—
§ 3. Kantseleikulud	5.000.—
§ 4. Majanduslised kulud	670.550.—
§ 5. a) Hobuste ülewaldamine	260.000.—
b) liikumise abinõud	75.000.—
§ 6. Erakorralised kulud	10.000.—
§ 8. Remondid ja inwentaari parandus	193.160.—
Kokku peatükk VII C.	1.980.194.—

D. Kadrioru lossi ja pargi walitsus.

§ 1. Palgad	1.227.100.—
§ 4. Majanduslised kulud	161.500.—
§ 5. a) hobuste ülewaldamine	220.000.—
b) weokulud	5.400.—
d) liikumise abinõud	45.000.—
§ 6. a) inwentaar	120.000.—
b) elaw inwentaar	31.000.—
g) elektri ja telefoni sisseseadmine	5.000.—
§ 7. Ettenägemata kulud	5.000.—
§ 8. d) jookswad remondid	1.000.000.—
c) inwentaari parandus	60.000.—
h) teede sillutamine ja parandamine	90.000.—
i) pargi parandamine ja kaunistamine	300.000.—
Kokku peatükk VII D.	3.270.000.—

Peatükk VIII.

A. Rekwireerimise ja kahjude hindamise peakommisjon.

§ 1. Palgad	988.680.—
§ 2. Päewarahad ja sõidukulud	22.000.—
§ 3. Kantseleikulud	72.200.—
§ 4. Majanduslised kulud	54.900.—
§ 5. a) inwentaar	25.000.—
g) elektri ja telefoni sisseseaded	3.000.—
§ 7. Toetus ja arstiabi	60.700.—
§ 6. Ettenägemata kulud	6.446.—
§ 9. 1919 a. ja 1920 a. puudujääk	489.554.—
Kokku peatükk VIII A.	1.722.480.—

B. Rekwireerimise ja kahjude hindamise komisjonid.

§ 1. Palgad	2.182.742.—
§ 2. Päewarahad ja sõidukulud	52.200.—
§ 3. Kantseleikulud	133.875.—
§ 4. Majanduslised kulud	108.554.—
§ 5. Elektri ja telefoni sisseseadmine ja inwentaari parandamine	9.310.—
§ 6. Ettenägemata kulud	13.319.—
Kokku peatükk VIII B.	2.500.000.—

Peatükk IX.

Kaitsepolitsei ülewaldamiseks	28.000.000.—
Kokku siseministeerium	271.256.257.—

A. Palwadre (sd.): Austatud rahwasaadikud. Meie tänawuaastane eelarwe ei ole kaitset leidnud ühegi rühma poolt. Ükski rühm ei ole tõendanud, et eelarwe, nagu ta walitsuse poolt Riigikogule on ette pandud, oleks täielikult wastu wõetaw, et need raamid ja see alus, mis riigi eelarwe paneb riiklisele elule, kindlad oleks. Loomulik, et sarnasel korral, kui riigil korralik eelarwe puudub, puudub ka riigielus kindel alus, puuduwad kindlad raamid. Kui puuduwad kindlad ja otstarbekohased eelarwe poolt tõmmatud raamid, siis omab iseäraliku tähtsuse siseministeeriumi eelarwe. Eelarwe-poliitika kaudu wõib ju tasakaalus hoida seltskondlikka wahekordi. Kui seda mitte ei tehta eelarwega, siis peab tegema seda siseministeerium oma eelarwega, oma sisepoliitikaga, politsei eelarwega, mis umbes 215 miljoni wälja teeb. Riigikogul on juhus olnud siseministeeriumi tegewust, meie sisepoliitikat, üsna tihti arwustada. Riigikogu on tühtlasi, wõib olla kõige rohkem, kuulnud siseministrit, on kuulnud siseministri arwamisi meie praeguse ja tulewase sisepoliitika üle. Wõiks ütelda, et siseminister on meil kõige konstitutsioonilistem minister, kes kõige rohkem Riigikoguga läbi käib, ja kelle poliitika Riigikogu enamuse poolt kõige rohkem heakskiitmist on leidnud. Meie rühma seisukoht sisepoliitika asjus on teada. Meie oleme oma seisukohta üksikute arupärimiste puhul, kus sisepoliitika enam-wähem laiemas ulatuses päewakorras oli, awaldanud. Tänasel korral ei ole midagi uut juure tuua. Mis meil üleüldse sisepoliitika kohta ütelda on, see on juba öeldud. Nüüd, siseministeeriumi eelarwe arutuse puhul meie wõiksime korrata uuesti ja kokku wõtta, mis juba warem öeldud. Meie arwame, et nii, nagu ta senni on olnud, sisepoliitika igawesti edasi kesta ei wõi, waid muutusi peab tulema. Nagu ma alguses tähendasin, siseministeeriumi sisepoliitika ülesanne on õigust ütelda seltskondlikka wahekordi tasakaalus hoida, seltskondlikku rahu alles hoida, mida eelarwe-poliitikaga kätte ei saada, kuid tegelikult meie sisepoliitika on kujunenud sarnaseks, et selle poliitika tõttu need wahekorrad muutuwad ikka terawamaks ja selle asemel, et rahwahulkasid ära lepitada meie riigikorraga ja meie sisepoliitikat teatawasse tasakaalu wiia, — meie sisepoliitika külwab ikka rohkem rahulolematuse seemet laialdastesse hulkadesse, ässitab ise ülesse meie riigi korra ja walitsemise korra wastu. Minu äranägemise järele selle po-

liitika kõige suuremad pahed oleks järgmised: esimene suurem eksitus meie sisepoliitikas, mille süü langeb ka tingimata meie Riigikogu enamuse peale, on see, et meil ei osatud õigel ajal õiendada wanu asju.

Meie nõudsimet Riigikogu algusel, et saaks ära lõpetatud wanad asjad, saaks wälja antud amnestia, saaks lõpetatud need wanad asjad, mis said toime pandud, wõi korda saadetud, üsna laialt rahwa keskel meie korra wastu, kui meil ei olnud weel püsiwat, täiesti kindlat walitsust olemas, kui waenlaste wäed maal elasid; kui wäga mitmes kohas ja mitmel pool, nii maal kui linnas ei teatud õiget seisukohta wõtta ja mitmed eksisid asjade käigu keerus. Kui sõda lõppenud oli, siis oleks aeg olnud neid endisi asju lõpetama, likwideerima hakata. Poleks tarwis olnud mitte enam neid asju üles wõtta, waid ära lõpetada. Isegi meie naabrimaades, nagu Lätis ja Soomes on antud laialisem amnestia, kui meil. Meil kestab ikka weel tagakiusamine edasi. Üksikutes maakohtades ja linnades wõetakse inimesi kinni ja pannakse neile süüks, et nemad on 1918. a. lõpul enamlaste teenistuses olnud. Ja need süüdistused wõetakse 1921. a. üles. Mina leian, et sarnane asjade üleswõtmine sisepoliitikas küll selleks mitte kaasa ei mõju, et meie kodanikkude keskel rahulikku meeoleolu luua ja laiemaid hulke lepitada meie riigi, meie walitsuse korraga. See on kõige suurem halbtus meie sisepoliitikas ja ma tahaksin korrata uuesti seda nõuet, mis meie rühm juba Riigikogu algul ette tõi, et walitsus peaks tingimata kaalumisele wõtma, samuti ka Riigikogu enamus, kas nüüd mitte ei ole aeg neid asju ära lõpetada. Meie kuulsime juba kohtuministeeriumi eelarwe arutamise puhul, et wangimajad nii kui nii täis on tuubitud ja ruumisid seal enam ei ole. Neid asju on tarwis lahendada mitte ainult wangimajade lahendamise mõttes, waid et ka laiemaid rahwahulke lepitada meie walitsemisega ja riigikorraga. Selles mõttes tahaksin ma kuulda siseministri seletusi, kas Wabariigi Walitsusel on sel alal mingisuguseid kawatsusi wanade asjade lõpetamiseks, wõi tahetakse ikka weel wanu asju üles otsida ja inimesi wangimajasse paigutada. Meie rühma seisukoht on niisamasugune, kui ennegi, nimelt, et need asjad tulewad ära lõpetada ja ei tohi enam mingisuguseid kinniwõtmisi olla, ega ka kohtuteel karistusi määrata eksimiste pärast riigi rajamise päewil.

Edasi pean ma toonitama, et meil mitte ainult neid wanu asju nii ohtralt üles ei wõeta, waid meil ollakse liig agarad ka riigiwastaste ülesotsimises. Otsitakse üles isegi kõige süütumad, kes ei ole mitte tegewad riigikorra wastu ja kes ei oskagi seda olla, wõetakse kinni inimesi, näituseks ainult sellepärast, et nad kuuluvad kommunistlisesse rühma. Meil otsitakse riigiwastaseid väga kergelt ja neid leitakse ka väga kergelt, sest minu arwates ei wõi mitte ühte teatud erakonda kuulumist süüdistamise põhjuseks wõtta.

Kõige imelikum on aga wahekord politsei ja tema wastaste wahel. Meie teame väga hästi, et meie siseministeeriumi kaudu on Kingissepp'a kirjatöid ajalehtedele kätte toimetatud. Mõnikord on see „sõprus“ isegi niikaugele läinud, et politseiwõimud ise Kingissepp'a eest alla on kirjutanud. Mina seda asja lähemalt ei tea, kuid üks on igatahes selge, et riigiwaenlasi otsitakse lihttööliste hulgast, keda loetakse kõigesuuremateks patusteks ja riigiwaenlasteks, kuna „juhid“ kättesaamatud näiwad olewat. Sarnase poliitika tagajärjel kaswab rahulolematuse tööliste seas nii maal, kui linnas. Tööliste organisatsioonide poolt tuleb palju kirju, mis seda asja väga iseloomustawalt kirjeldawad. Mul on praegugi üks kiri Tartu ametiühisuse kesknõukogu poolt, kus kirjutatakse, et tööliste tagakuulamine wiimasel ajal jällegi suuremat hoogu on wõtnud. Tartu tööliste hulgast istuwad mitmed üle aasta wangis. Sellepärast on Tartu ametiühisuste kesknõukogu otsustanud ühelhäälel protesteerida sarnase wägiwalla wastu ja palub Riigikogu töölisteriühmi sammusid astuda selle wägiwalla ärakaotamiseks. Tartu ametiühisuste kesknõukogu ei ole mitte sarnane asutus, kes ilma põhjendamata oma sõnu ütleks ja sellepärast peab Riigikogu enamus seda arwesse wõtma. Teil on kõigil teada, missuguse mulje need kinniwõtmised rahwa peale jätawad. (J. Kesküll (majand.): Tahate Kerenskit mängida. J. Piiskar (is.): hüüab paremale poole: Teie tahate Johann Hirmsat mängida!) Mul on praegu üks teine kiri, kus kirjutatakse: „Ma olen Eesti Sotsiaaldemokraatlike Tööliste partei liige. Olen meie iseseiswuse wõitlusest soomusrongi wedurijuhina eelliinil osa wõtnud.“ (J. Kesküll (majand.) Kas Teie ka olete osa wõtnud?) Ma arwan, herra Kesküll, et Teie mitte eelliinil ei ole olnud. Seesama inimene, kes kogu iseseiswuse wõitluse aja eelliinil we-

durijuhina on teeninud, kirjutab, et tema juures Walgas on ühel ööl läbiotsimine toime pandud, mis kogu öö on kestnud. Sarnaste läbiotsimiste kohta on Walgast weel teateid tulnud. Läbiotsimise ajaks on walitud perekondliselt kõige raskem moment, nimelt, kui naine wiimaseid päewi raskejalgne oli. Läbiotsimisel midagi ei leitud. Kord oli läbiotsimisele mindud isegi suure weowankriga. Nähtawasti oli arwatud, ei tea, mis sealt leida wõib, aga wiitunnilise otsimise järele oli tühjalt tagasi sõidetud. Tuleb küsida, missuguse mulje jätab sarnane teguwiis rahwa peale, kes heameelega tahaks Eesti riigi ülesehitamisest osa wõtta ja kes sellest tööst rohkem osa wõtnud on, kui mõned teie seast, kes siin paremal pool istuwad. (K. Ipsberg (põl.): Parempoolsed on riigi ehitanud!) Asi, mis tingimata rewideerimist nõuab, on kergel käel toimepandawad läbiotsimised ja inimeste wangistamised. Meil ei tohiks inimesi nii kergelt läbi otsida ega kinni wõtta, nagu seda senni sagedasti on tehtud. Siin on tingimata rohkem ettewaatust waja. Ma ei räägi mitte põhiseadusest, mis meil paberil maksab ja mille järele politsei ei wõi üleüldse inimesi arreteerida. Kinniwõtmiseks on põhiseaduse järele kohtuotsust tarwis.

Kolmas asjaolu, millest ma juba enne- malt Riigikogus olen kõnelenud, on distsipliini puudus meie politsei aparaadis. Meil on siin mitu korda sellest jutt olnud, et meie politseisse tikuwad halwad kombed, mis tsaariajal tuntud olid, nagu peksmised, piinamised jne. Harilikult, kui neist asjadest on räägitud, küsitakse, tooge faktisid! Kui siin Harku koloniist jutt oli ja herra Piiskar terve rea faktisid selle kolonii kohta ette tõi, ütles kohtuminister, kes siin laua taga istus, tooge faktisid! Peaaegu igast maakonnast tuleb teateid, et politsei peksab. Warem olid mul kindlad teated, et Tallinnas peksetakse kahes wõi kolmes politsei jaoskonnas. Kui ma Walgas kõnet pidamas käisin ja Riigikogu tööd aru andsin, tulid inimesed minu juure ja teatasid, et Walgas niisamuti peksetakse. Käesolewa istungjärgu ajal sain kirja Narwast, milles teatatakse, et Narwa-tagusel maal on läbiotsimisi ja kinniwõtmisi toime pandud. Selle juures on peksetud ühte poissi ja tema ema. Seda kinnitab täiesti usalduswääriline isik. Omal ajal lehe toimetuses olles, sain mitmed teated politsei jaoskondade kohta, kus peksmisi toimetati. Muuseas olid ametlikud

andmed sarnasest asjast Tapa politsei jaoskonna kohta. Nii, on faktid olemas — ja üsna üleüldised faktid. Ma arwan, et siseministril peaks need faktid teada olema. Ma tahaks isegi ütelda, et viimasel ajal on, wõib olla ehk ma küll eksin, siseminister hakanud suuremat rõhku panema meie politsei sisemise distsipliini süwendamise peale. Lugesed üksikuid teateid politseiülemate ametist lahkumisest, paistab, nagu oleks hakatud peksmisi likwideerima. Mina isiklikult nägin hea meelega, et mõned politseiametnikud, kes riigi julgeoleku kaitset ei oska teostada, politseiteenistusest on kõrwaldatud. Peale selle, nagu ma olen kuulnud, on siseminister politseid korrale üles kutsunud ja karistanud üksikuid politseinikka, kes oma pead on talitanud. Muuseas on ka see politseinik arestiga karistatud, kes iseseiswate sotsialistide kihutuskirjandust Walga maakonna walimiste eel on konfiskeerinud ja mille puhul arupärimisega esineti Riigikogus. Nii ei wõi Riigikogus mitte tõendama tulla, et siseministril puudub täieline teadmine selle kohta, mis sünnib meie sisepoliitika alal. Ma soowiks, et siseminister mitte silmi kinni ei pigistaks ühegi wäärnähtuse ees, mis praegu meie politseis walitseb ja ilmsiks tuleb, waid et ta katsumaks kõiki neid energiliselt kõrwaldada, sest senni kunni kestawad edasi need wäärnähtused, kunni kestawad edasi hulgalised põhjendamata kinniwõtmised, läbiotsimised, peksmised jne. senni ei jõua mitte seda seltskondliste wahekordade tasakaalu luua. Siis ei aita meie halwa eelarwe juures ka mingisugune siseministeeriumi eelarwe, kuigi ta politsei peale 10 kord rohkem, kui praegu määraks.

Tahaksin weel küsida siseministrilt üht asja, mida ma tahtsin teada saada kohtuministrilt, kuid kohtuminister ei arwanud heaks selle peale wastata. Sõjaminister oli küll nii armuline, et ta kohtuministri asemel wastas, kuid see wastus oli niisugune, et ta wastus selle küsimise peale mitte ei olnud, waid ta soowitas arupärimisega esineda ja lubas siis wastata. Ma tuletaks meele meie sõjaseisukorra seadust praegusel ajal. Nagu teada, on sõja seisukorra seaduses ette nähtud, et kindralkuberneril õigused on siseministril ja sõjaringkonna-ülemal õigused — sõjaministril. Siseminister muidugi teab, et sõjaseisukorra seaduse põhjal on kindralkuberneril ja sõjaringkonna-ülemal õigus teatawate kuritegude eest inimesi sõjaringkonna-kohtu kätte anda. Lehtedes wahel liiguwad teated, et

sõjaminister annab tsiwiilisikuid sõjaringkonna-kohtu kätte. Ma tahaks nüüd hea meelega teada saada, kas on juhtumisi olnud, et selle sõjaseisukorra seaduse põhjal sõjaminister niisuguseid käskusid on annud, wõi on need käsud mingisuguse teise seaduse põhjal antud. Kui peaks olema, et need käsud sõjaseisukorra seaduse põhjal antud on, siis on see teguwiis täitsa seaduswastane, sest et sõjaministril selleks õigust mitte ei ole. Niisuguseid käskusid on õigus ainult siseministril anda, sest sõjaministri õigused algaks alles siis, kui meie kindralkuberner, see tähendab siseminister määratakse seaduse järel armee juhatajaks, wõi kui tema mõju alt wõetakse ära mõni üksik maakond. Minu teada ei ole meie siseminister mitte määratud armee juhatajaks, ega tema wõimu alt mingisugust maakonda ära wõetud ka ei ole. Wõib olla on siseminister ehk wastutulelikum, kui kohtuminister ja sõjaminister ja lahendab ära selle küsimuse. Kui niisuguseid käskusid antud pole, siis on asi korras. Kui aga antud on, siis on siin seaduswastase teoga tegemist.

Ma ei taha mitte eelarwe üksikute osade juure üle minna, ega neid üksikult arutama hakata, wast leidub ehk meie rühmast pärastpoole teisi, kes üksikute puuduste peale eelarwes tähelpanu juhiwad. Minu ülesanne oli ainult neid puudusi rõhutada, mis meie sisepoliitikas wäga hädaohtlikud on ja millede lõpetamist meie rühm kindlasti nõuab. Meie nõudmine oleks, et Wabariigi Walitsus peaks wastawa seaduseelnõuga esinema, et kõik wanad süüteoasjad, mis meie riigikorra wastu sihitud ja mis on sündinud enne sõja lõppu, saaks lõpetatud, tähendab amnestiaseadusega, seda on tingimata tarwis rahwa meeoleolu rahuldamiseks. Teiseks on tingimata tarwis, et meil ei otsitaks riiklisi kurjategijaid nende hulgast, kellede hulgast neid praegu otsitakse, et ei katsutaks kiskuda tähtsate riigiwastaste hulka lihtsaid töölisi, — inimesi maalt, kellel suuremat arusaamist ei ole praegusest riigikorrast, ehk kes kuidagi wiisi ühenduses on mõne parteiga, wõi selle tegewusega, kellel aga tegeliku ülesastumisega riigikorra wastu miskit ühist ei ole; on tarwis, et niisugused tagakiusamised saaks ära lõpetatud. Kolmas nõudmine oleks see, et meie politsei saaks rohkem distsiplineeritud, et täiesti ära jääks meie rahwa keskel ja nende keskel, kellel politseiga tegemist on, jutud peksmiste ja piinamiste üle. Ma juba tähendasin, et wiimase asja peale nähtawasti siseminister

on juba oma tähelpanu pööranud, kuid meie tahaks, et niisugused nähtused lõpuliikult ja radikaalselt ära lõpetataks, et jutud niisuguste tegewuste üle täitsa lõpeks.

O. Gustawson (is.): Enamuserakondade edustajadki ei ole eelarwe juures saanud salata seda tõsiasja, et meie tõsikkodanlus oma walitsusega on äärmiselt oskamatu ja saamatu oma demokraatliku riigi loomisel. Ükski minister oma Soodoma ja Komorra eesotsas pole leidnud täit heakskiitmist neilt herradelt. Ent tänane päew pakub tingimata erandi ses suhtes. Ei juhtunud mitte kogemata, et juhataja täna tahtis katkestada läbirääkimised enne, kui nad alata oleks saanudki, ja anda lõpusõna komisjoni aruandjale. See pidi olema nõnda ja mitte teisiti. Sest siseministerium on see walitsemisala, kuhu astudes iga kodanline herra wõtab pühas aukartuses kingad jalast ja kübara peast. Ei keegi suuda salata, et siseministri walikul on meie saamatul kodanluse alati olnud õnnelik käsi. Mul tarwitseb ainult nimetada Aleksander Hellati nime, kellega tööliste perekondades hirmutatakse lapsi, nagu wanasti Punapardiga. Ja mis peaasi — Hellati kaudu pandi pirn ühelt poolt töörahwale ning teiselt poolt sotside parteile, kelle praegune järsk werewaesus suurel määral on tingitud Isborski tapatööst. Ja see kahepirnipoliitika on leidnud endale õnneliku awalduse herra Einbundi walikuski. Ei ole kellegi saladus, et Rahwaerakonna juhi ning erakonna enda hingeoluline ühtlus on praeguse walitsuse päewil, kui üks katkikärinatud kangas. Ei ole kellegi saladus, et Jaan Tõnisson ja tema erakond ei suuda unustada neid jalahoobe, mida põllumehed andsid Jaan Tõnisson'i walitsusele omal ajal. Ühelt poolt tahaks Rahwaerakond wastata selle samaga ja teha põllumeestele opositsiooni. Teiselt poolt tuleb rehkendada selle tõsiasjaga, et iga hoop, mis on sihitud Pätsi walitsuse wastu, rabab ka Rahwaerakonda ennast. Sest Pätsi walitsus on oma wildaku maja katusele piksewardana üles tõmmanud Rahwaerakonna Einbundi. See on ainum peen diplomaatlik malekäik, mille on osanud teha Päts oma walitsuse päewil. (W. Linna mägi (kristl.): Oi kui kawalad mehed!) Sest tõeasi on, et Einbund on praeguse walitsuse embleemiks ja et opositsioonis olla tahtew Rahwaerakond tema kaudu on pandud wastama Pätsi pattude eest.

Herra riigiwanem Päts tükib teadlikult siseminister Einbundi selja taha ega lase oma rahu rikkuda loorberitest, mida herra Einbund lõikab. Ei tee wäljagi, kui näib, nagu alluks herra Päts herra Einbundi üle, aga mitte ümberpöördukt. See on üks põhjus, mis kannab herra Einbundi ägedat karjeeri. Ja sellele seltsib weel teine wähem tähtis.

Ei ole kedagi, kes julgeks tõendada, et Einbund ei oleks loowa waimuga mees. Kui tema ennast weel leidnud ei olnud, siis tegutses ta Tartu pörandaalustes ringides. Sest tema pärisosa on algusest peale kopeeriwat laadi.

Juhataja O. Strandman: Riigikogu liige Gustawson! Palun isikut haawawaid sõnu mitte tarwitada.

O. Gustawson (is.): Kõigile on teada, kuidas ta nooremehe põlwes katsus kopeerida mitte ainult sõnades ja shestis, waid isegi, kõnnakus ning kõiges muus Jaan Tõnissoni sarnase hoo ja wisadusega, et Tõnisson juba kartma hakkas oma tulewiku pärast ning kurjaks läks.

Juhataja O. Strandman: Herra kõneleja! Ma palun Teid teist korda mitte isiklikka haawamisi tarwitada.

O. Gustawson (is.): Nüüd kopeerib herra Einbund sama suure wisadusega ja täpipealsusega — küll mitte enam Jaan Tõnisson'i, waid nagu see sünnis herra siseministrile — tsaariaegse Wenemaa Maljuta Skuraatowi, Plehwet, Stolõpini ning teisi Wene wägewaid.

Juhataja O. Strandman: Herra kõneleja! Ma teen Teile kolmanda märkuse. Palun siseministeriumi poliitikat arwustada ja mitte isiklikka haawamisi ette kanda.

O. Gustawson (is.): See kopeerimine on enam kui lähedalt seotud täna käsitatawa siseministeriumi eelarwega ja ta on teine plus herra Einbundi karjeeris. Herra Einbund kopeerib seda, mis puudub teistel ministeriumidel — ta kopeerib süsteemi. Ja et öelda herra Einbundi enda sõnadega — olgu ta hea ehk olgu ta halb, ent ta on siiski süsteem. Ja see on väga palju wäärt ühes demokraatlikus riigis, kus teistel walitsusaladel walitseb täielikult süsteemitu peost suhu elamine. Aga warsti leidis ta, et see toob talle wähe tulu,

ja ta hakkas peale oma pärisosa harjutamisega. Herra rahaminister Westel ütles otsekohe, et ei eelarwe esitamise korras ega ka meie rahaasjanduses üldse pole veel kujuneda suutnud mingit süsteemi. Majandusminister pole wist undgi näinud ühest wõi teisest süsteemist. Haridusministeerium põeb sedasama süsteemist. Välisministeeriumist ei maksa rääkidagi. Ning nõnda teised ministeeriumid kõik. On ainult üks üldine käsusõna demokraatlikus waimus: püga töörahwast ja aita teha soomust kodanlusele. Ja selles waba loomingus demokraatlikus waimus toimetawad meie ministeeriumid — üks nõnda ning teine teisiti. Ainus, mis igapähe puudub — see on süsteem. Ja siin nüüd korruga herra Einbund oma käsikaudu kobajate kolleegade keskel kui noor Jumal oma kindla ja pisema kui üksikasjani väljaarendatud süsteemi otsas. Ei saa muud kui imestada seda geniaalset kopeerimisandi, mille omab herra Einbund. Teie ei leia ainustki siseministrile alluwat ala, kus tsaristlik süsteem ei oleks wiidud läbi otse päewapildi aparaadi tabawuse ja täpipealsusega. Herra Einbund'il on sajad puudad wanu seadusi ja paragrahwe jalgade all. Ja mis peasi — ta oskab Wene tsaari teha weriwennaks Eesti demokraatiale ning wanad seadused wiia ideaalsesse kokkukõlla Eesti siiru-wiirulise põhiseadusega. Üks aina täiendab teist. Wäga raske see ei olegi. Sest tsarismi ja demokraatia terawam ots sihib ühte ja samasse punkti — töörahwa wastu. Wahe seisab ainult selles, et demokraatia kurnamispiirkond on kitsam ja et need kodanlised kihid, kes ise tsarismi all ägasid, nüüd sellesama tsarismiga proletariaati lööwad, tsarismi oma demokraatiaga pipardades ja kangemaks tehes.

Minu partei liikmed peatawad üksikasjalikumalt selle ministeeriumi teiste alade juures. Mina luban tähelepanu juhtida ühe ala peale, kus on kõige suuremas ulatuses läbi wiidud see kopeerimiswaim. Ei ole mitte kogemata, kui siseministeeriumi on hakatud nimetama politseiministeeriumiks. Meie kolmainus politsei on see, kes annab maigu kogu siseministeeriumile just nagu ohrana omal ajal Wene siseministeeriumile. Politsei on see peastaap, kuhu jooksewad kokku herra Einbund'i ja Puri kätte kõik niidid sellest sõjakäigust, mis on halastamatult käimas töörahwa wastu ja siin enam kui kusagil mujal on herra Einbund wiinud täiuseni tsarisisüsteemi Eesti koochia. Teie ei leia ainustki põhiseaduses deklareeritud wabadust, mida mitte ei

oleks sellesama põhiseaduse ja tsaari seaduste põhjal tegelikult tühistatud tööliste klassi suhtes. Ja kõik wõtted, iga pisem kui piste proletariaadi rindu, kõik herra Einbund'i seaduslikud põhjendused töörahwa wastu sihitud surweabinõude õigustamiseks — on pärit tsaari päewilt ja kümned korrad kuulnud Plehwe, Stolõpini ja teiste Wene wägewate suust. Ka siis ei määratud mitte tööliste, waid mässajate wastu. Siis laskis walitsus endale samuti raata „tänutelegramme“ selle eest, et on töörahwa kaelast korjatud riigiwastased rahurikkujad. Kui üht ehk teist tööliste tegelastest arreteeritakse, siis ei tehta seda mitte, nagu herra Palwadre siin tähendas, kindlate andmete põhjal, waid arwatawa poliitilise meelsuse pärast. Inimesed wõetakse kinni ja pannakse neisse wangimajadesse, mis on otse lõhki minemas inimeste küllusest ega suuda kuidagi mahutada neid järjekordseid noose, mida siseministri agendid sinna tassiwad. Inimesi lastakse wangikodades kuude, isegi aastate kaupa eluurimise all kinni olla ja nende kallal tarwitatakse tunnistuste väljapressimiseks kõiki sarnaseid abinõusid, mis olid moodis wanal tsaariajal. Herra Palwadre tähendas siin nende järjekordsete peksmistele peale, mis igalpool wangistatute kallal ja üldse maad wõtnud. Peksmiskirg on nii kaugele moodi läinud, et politseikordnikud seda auks peawad rusikaga kallale karata. Olen ise sarnaste nähtuste tunnistajaks olnud wäga mitmel pool ja wäga tihti. Määratu suureks on aetud salakuulajate arw. Meie oleme praegu selleni välja jõudnud, et meil iga nelja kodaniku kohta 1 salapolitsei agent olewat. Selle politseiagentide rügemendi ülespidamiseks nõutakse töörahwalt 28 miljoni. Need miljoniid on soomustatud. Neist ei räägita mitte awalikult. Sms. Wanja tähendas juba selle peale, mis selle 28 soomustatud miljoniiga tehakse. Muuseas on need 28 miljoni määratud ka lukkude lõhkumiseks, ametlikult muidugi. Herra Einbund pani kõik rattad käima, et soomustada neid miljone, millega tema peab jahti internatsionaali meeste peale. Antakse välja määratumaid summe seks, et wastasrinnas omale palgalisi soetada.

Kui politseile mõne põhjendatud süüdistusega kallale tungitakse, siis rutatakse politsei au sellega päästma, et tema patriotismi taewani ülistatakse. — Wabariigil on patriootlik politsei ja tuleb kõik teha, et see politsei rahwa silmas ei kompromeeteriks. Politseinikkude karistamisi wõe-

takse ette salapisi, et see välisele ilmale mitte väga silma ei torkaks ega politseinikkudele enestele nii väga walus ei tunduks.

Nii siis, wõtame ükskõik missuguse ala meie siseministeeriumi poliitikast, kõik on luu tsariaegse korra luust ja liha tsariaegse korra lihast. (K. Ipsberg (põl.): kohalt: Aga mitte kommunist.)

Ma läheks mööda teistest aladest ja puudutaksin weel ainult üht ala, — mis — ma pean imestama — on nagu kahe silma wahale jäänud meie enamuserakondadel. On, nagu oleks meil tsariaegne kord wiimase täiuseni wiidud. Ent on ometi sarnane tundmus, nagu puuduks ikka midagi. Mis see „midagi“ on, seda ei suudetud selgeks teha. Herra Grigorjew on katet selle „midagi“ pealt kergitanud. Ta näitas, mis see on, milleta meie „demokraatlik“ wabariik mitte jäeline koopia tsariaegsest Wenemaast pole. Selle paljastusega ei teinud herra Grigorjew oma õnnetutele walijatele mitte head, waid hoopis midagi muud. Herra Grigorjew näitas nimelt, et meil ei oldud teadlikud ümberrahwustamise poliitikas, mis oli üks tähtsamatest wõtetest tsaaripoliitikas. Kuid kodanlistel herradel oli siingi wõimalus näha, kui wõraturu andeline selles asjas nende herra Einbund on. Ta on omaette selleski asjas juba esimesed paljutöötawad sammud astunud. (J. Piiskar (is.) kohalt: Päriskindlad sammud kohe.) Nüüd ei jää kodanlastel muud teha, kui ainult kõik rattad käima panna, et see ümberrahwustamise poliitika kõige kiiremas tempos ja tõusus edasi läheks. On kindel, et Tööerakond ei jäta oma walijate huwisid Petserra maal kaitsmata. Ja kui Tööerakond „oma rahwast“ kaitsma hakkab, siis on see üks kole kurb ja õudne asi.

Petserra maal on läbi osatud wiia samasugune süsteem, kui siin Einbundi siseministriks nimetamisega, — seal on pandud maülemaks rahwaerakondlane Johannes Reinthal. Herra siseminister ja herra Reinthal ei jäta muidugi kasutamata oma „kõrget“ wõimu, et täiel aurul purjetada edasi ümberrahwustamise poliitika lipu all. On kindel, et edaspidi seal hakatakse karistama wenelasi riigikeele mitteoskamise eest, mitte enam arestpäewadega, waid arestkuudega. Samuti ei lepita edaspidi enam sellega, et Wene gümnaasiumi käima-panekuks askeldawate meeste palwed jääwad hüüdjaks hääleks kõrbes, waid need

mehed saadetakse tingimata Kihnu saarele asuma ja keelt õppima. On kindel et neile wenelastele, kelle majad maha põletatud, ei anta puunottigi enne kui nad riigikeele ära õppinud.

Ühe sõnaga — ei jäeta tegemata midagi, et peipsiäärsed wenelased aasta wõi paari kestes sulaeestlasteks ümber wabritseerida. Ning just nõnda, nagu on minevas tõuswas hoos see ümberrahwustamise marupoliitika, läheb ikka ägedama ja ägedama auru all siseministri üldine pealetungimine töörahwale.

Ent ühes asjas eksitakse. Herra Einbund on jutlustanud enam kui ükskord, et tema ei tahagi töörahwalt muud, kui andku nad oma seisukohad käest ja wandugu alla. Töörahwas õelgu, et nemad enam midagi ei nõua. Siis olla kui käega pühitud niihästi kaitse- kui ka teised politseid ja oleks üks suur rahupõlw Eesti demokraatliku taewa all. Need herrad aga eksiwad selles. Need herrad peaksid rehkendama sellega, millega omal ajal ei mõistnud rehkendada sama süsteemi esised Wenemaal. Ma ütlen: kui see süsteem oma sündimise maal, Wenemaal, läbi põles, ei ole mingit põhjust ukuda, et tema koopiat Eestis teine saatuse ootaks. Mingu mööda kuid ja aastaid, aga kindel on üks, et töörahwas ei kohku ega raue mitte. Selle süsteemi edustajad lähewad sedasama teed, nagu nad on läinud Wenemaal. — pagulastena wäljamaale ehk weel kaugeemale. Rewolutsiooniline töörahwas murrab selle süsteemi, aga see süsteem ei murra teda.

Siseminister K. Einbund: Austatud rahwaesitajad! Kas lubate, et ma kõige enne wastan rahwasaadiku hra Palwadre küsimise peale sõjaseaduse teostamise asjus. See on otsekohe tehniline küsimine ja oleks parem, kui meie selle küsimise faktiliselt lahendaksime.

Praeguse korra järele on kindralkuberneri õiguste käsitlemine antud siseministri kätte. Kindralkuberneri õiguste kohta käiwate seaduste punktide järele on siseministril õigus süüdlasi sõjakohtu kätte anda, muidugi nendes süütegudes, mis sõjakohtu arutamise alla käiwad, ja neis kohtades, kus sõjaseadus maksew. Sõjaministeeriumil wastawate punktide järele seda õigust ei ole, sellepärast sünnib praeguse korra järele see nii, et siseministeerium annab asjad sõjaringkonna-kohtu kätte arutamiseks, kuid lihtsa tehnilise korralduse pärast peab sõjaminister need samad asjad

oma päewakäsuga temale alluwale aparaadile edasi andma. Nii see tehniliselt ka sünnib. Ühtegi asja ei anta ilma siseministeeriumita sõjaringkonna-kohtu kätte, kuid peale selle kui siseminister on oma otsuse teinud, ütleb sõjaminister oma päewakäsuga, et sõjaringkonna-kohus on kohustatud neid asju arutama, sest sõjakohus täidab oma ülemuse käsku.

Mis puutub teistesse asjadesse, mis siseministeeriumi eelarwe puhul ette on toodud, siis näib minule, et mõlema kõneleja poolt on peatatud selle süsteemi juures, mis siseministeeriumis walitsewat ja mida edustawat siseministeerium. Wiimase austatud kõneleja sõnadest aru saades, olewat see süsteem hädaohtlik, isegi kogu walitsuse aparaat hakkawat juba selle järele käima. See süsteem olewat Wene tsaariaegse walitsuse koopia. Nagu rahwasaadik Gustawson tähendas, tahetawat selle süsteemiga Eesti wabariiki wendlusesse seada tsaariaegse olukorraga. Ma peaksin tähendama, austatud Riigikogu liikmed, et niihästi wiimane, kui ka esimene kõneleja, hra Palwadre, süsteemist kõneledes, asja mitmesaja protsendi wõrra on suurendanud. Sellest, mis täna siin kõneldud, wõib ainult järeldada, et mõlemad rahwaesitajad oma kõnedega kinnitawad seda minu arwamist, et siseministeeriumis süsteemi puudust ei ole. Muidugi need rahwaesitajad tahtsid öelda, et see süsteem ei ole wastuwõetaw demokraatlikes wabariigis, ja kui see edasi kestab, wabariigi huwid wäga raskesti selle all kannatawad. Ma arwan, austatud rahwaesitajad, teie olete wististe kõik sellega ühel nõul, et ilma wõimuta ja kindla aparaadita, mis seda wõimu kannaks ja teostaks, mingisugune kindel kord püsida ei saa. Meie teame, et tõesti on neid erakondi ja rühmi, kes riikliku wõimu teostamiseks pehmentatud kujul tahawad wõtta, on isegi rewolutsiooni ajaloos seda wiimast süsteemi kasutatud, katsutud teda tarwitusele wõtta, et heade sõnadega ja selgitamistega, isegi poliitiliste paitamisega riigiwastaseid, kes walmis on riigi wastu isegi jõuga wälja astuma, alla suruda. Meie oleme näinud, austatud rahwasaadikud, et see süsteem, wõib olla, mõnel teisel rahulikul ajajärgul tõesti häid tagajärgi oleks wõinud anda, aga niisugusel sekeldusrikkal ajal, kui seda süsteemi on ka katsutud teostada, on tema alati täielise fiasko annud. Igal ajal, see on kindel, peab tarwitama riigiwõimu isesuguste peegelduste ja isesuguste wahenditega. Kui riigiwõimu wastane wool sedawõrd kõrgele

tõuseb, et ta üksikutel silmapilkudel riigi olemas-olemist ähwardab, siis ei saa niisuguse süsteemiga, mida tõesti, wõib olla, üksikud rühmad oma demokraatliste waadete õigustuseks arwanud läbi wiia, — selle süsteemiga ei saa nendel silmapilkudel mitte kaugele. Ja sellepärast, kui wabariigi siseministrid, — siin on puudutatud kahte siseministrit — kui wabariigi siseministrid kitsastel ajajärkudel on kõwemat wõimu tarwitanud, siis ei saa seda neile mitte pahaks panna. Kõige huwitawam kõiges selles on see, et isegi need rühmad, kes poliitilise paitamise süsteemi poolehoidjad näiwad olewat, et isegi need rühmad, kui nemad walitsuse ette otsa astuwad, sisemise korra alalhoidmisel kuigi kaugele ei saa paitamise wahendite tarwitamise ja peawad emb-kumb: kas oma pehmentatud süsteemi tarwitades oludele alla andma, ehk tarwitama sedasama kõwa süsteemi, wõi ehk weel kõwemat, kui seda tarwitawad need ringkonnad, kes praegu Eesti wabariiki oma enamusega kannawad ja keda tänasel koosolekul austatud kõnelejate poolt süüdistati. Üks minu austatud eelkäijatest, hra Hellat, sotsiaaldemokraat, on, ma arwan, mitmel korral kõwemat wõimu tarwitanud, kui seda mina isiklikult siseministeeriumi juhtides olen teinud ja on tarwitanud, wõib olla, üksikutel kordadel seda wõimu isegi mitte nii wäga arwesse wõttes punktipealselt seaduse otsekohesest seletamist. Aga ma pean hra minister Hellat'i kasuks seda ütlema, et tema juhatab siseministeeriumi ka palju keerulisematel aegadel ja neil aegadel ei saanud mitte teisiti, kui pidi tarwitama seda wõimu. Ma mäletan, et sel ajal isegi sotsiaaldemokraadid, kes nüüd nõrgendatud siseministeeriumi arwustajatena üles astuwad, alguses Hellat'i wõimutarwitamisele aplodeerisid ja alles pisut hiljem, kui olud paranesid ja tarwis oli poliitikat muuta, alles siis sotsiaaldemokraadid tulid otsusele, et nemad siseministeeriumi juhtida ei wõi ja ei saa, sellepärast et nemad peawad neis pisut muutunud oludes, wõib olla, kõwemat poliitikat tarwitama, et sisemist korda alal hoida, kui see meie otsekohesete poolehoidjatele hea ja wastuwõetaw oleks. (M. Martna (sd.) kohalt: Rahwaerakond kukkus Tööerakonna kasuks sisse!) Sellest kõneledda ei ole minu ülesanne. Minu waade, austatud Riigikogu liikmed, selle süsteemi ja kogu nende asjade peale on järgmine: ma tähendasin, et ükski walitsew kord ei saa ilma wõimuta ja aparaadita, mis seda

wõimu kannab, läbi. Tähtis on ainult see, missuguse riigiaparaadi teenistuses see wõim on. Kui walitseb rahwaenamus, tei-
siti ütelda, walitseb demokraatlik kord, siis peab see demokraatlik kord ka wõimuga kindlustatud olema, sest ükski pehme demokraatlik kord ei pane vähemusele vastu, kui tema ise nõrk on ja kui see vähemus küllalt aktiivne ja küllalt agressiivne selleks on, et jõuga enamust ümber lükata. Ja meil on wiimaseil ajalooajal juba nii mitu näitust olemas, kus see vähemus wilistab kõige selle enamuse peale ja wõimuga teda ümber lükkab ja sellepärast kõik need, kes austawad enamuse, aga mitte vähemuse walitsust, kõik need ütlevad, et enamus ei saa oma wõimu muidu kindlustada, kui ainult... (M. Martna (sd.): Peab vähemuse türmi panema) ... Teie ütlete, et Teie olete vähemuses... (J. Piiskar (is.): Selles see õnnetus ongi!) Nõnda, et austatud Riigikogu liikmed... (J. Piiskar (is.) kokkalt: Seda vähemust on rohkem, kui enamust.) Tähtis on, nagu ma tähendasin, et iga walitsew süsteem tarwitab temale wastawat wõimu. Missuguse walitsewa korra teenistuses see wõim seisab, see annab ka ühtlasi walitsewale wõimule ja kõigile poliitilistele ja riigi aparaatidele nende sisu. Kui nüüd see wõim on riigikorra teenistuses, mida toetab rahwa enamus, siis niisugusel korral on ta kasulik, aga mitte kahjulik ja wastab rahwa tahtmisele. Ja tõesti meie näeme, et mitte miskisugune walitsemise kord ilma wõimuta läbi ei saa. Ja mida rohkem vähemuses seisab üks riikline walitsus, seda kõwemat wõimu peab ta tarwitama. Ja just meie demokraatlise korra heaks küljeks on see, et peale selle, kui meie sisemistest raskustest oleme üle jõudnud, peale selle meie kord korralt läheme rahualale tagasi ja paneme maksa kõik selle lahenduse, mida vähemuses olijad walitsejad maksta panna ei saa. Selles seisab meie walitsemise korra hea külg ja walitsemise korra pluss. Meie oleme sellele teele juba astunud ja astume ikka järkjärgult edasi. Meie arwustame väga tihti sõjaseadust, arwustame, et see meile väga palju ülekohtu toowat, aga kui tõsised kodanikud ringi hakkawad waatama, siis minule näib küll, et nemad siis tunnawad meie praeguse sõjaseisukorra ärakaotamise nõudmisi rohkem, kui parteiprogrammi nõudmisi, aga mitte kui tegelikka nõudeid. Mulle näib tõesti, et peab kindlasti, et

wähemalt need erakonnad, kes walitsuse vastu opositsioonis seisawad, et nemad peawad opositsioonis olema ja üks kindlamatest selle opositsiooni nõudmistest on sõjaseisukorra ärakaotamise nõudmine. Kuid mina ütlesin sellesama sõjaseisukorra kohta, et meil teda peaaegu ei olegi. Wõiks ütelda, et need ringkonnad, kui nemad walitsemise juures oleksid, et nemad siis isegi ei kaotaks sõjaseisukorda, sellepärast et nemad wastutuse tunde pärast ei julgeks seda teha. Praegusel korral, kus meil kommunismi pealetungimine tegewuses, ja kuna meie ümbritsetud oleme agressiivse pealetungimisega III internatsionaali poolt, ei wõi meie walitsewad wõimud niisuguses seisukorras tähtsamates riigiosades sõjaseisukorda mitte ära kaotada. Kui teie, sotsiaaldemokraatide, sise-minister meil walitseks, juhataks siseministeriumi, siis ei esineks ta mitte ettepanekuga Tallinnas, Narwas, Walgas ja teistes niisugustes tähtsates punktides meie piiriääres sõjaseisukorda ära kaotada. Aga praegusel korral, kus walitsuse ja riigi julgeoleku eest teil mingisugust wastutust ei ole, saan ma tõesti aru, nendest inimlikest nõudmistest. Sellega tuleb peale käia, sellega tuleb kiirustada, sellel on ilmakahtlemata oma teened, aga peab ka kõige selle arwustamise juures siiski õiguse jätma walitsewale wõimule, et tema enesekaitse pärast kõigis riigiosades sõjaseisukorda ära kaotada ei saa. Et meie tõsiselt sõjaseisukorra likvideerimisele oleme asunud, seda näitab see, et meie pooles riigis sõjaseisukorra oleme ära kaotanud ja teises osas kawatseme teda ka lähemas tulewikus ära kaotada, aga et meie lähemal ajal wõiks seda sõjaseisukorda kaotada meie tähtsamates punktides, seda ei arwa mina mitte ja niisuguseid töotusi, austatud Riigikogu liikmed, mina anda ei wõi.

Sellega ühenduses puudutaksin mina ka teist herra Palwadre arwustuse punkti, nimelt amnestia andmist. Herra Palwadre tähendas, et meil wõetawat amnestia puudumisel wanu asju üles 1919 a. algusest, nimelt poliitilisi asju, kui aga amnestia oleks antud, et siis meie seda näinud ei oleks. Minul on teada, et tõesti üksikuid asju meie prokuratuuri poolt ja meie kohtuuriijate poolt on üles wõetud, et aga neid asju masseliselt üles oleks wõetud, see ei ole mul mitte teada. Ja nii palju kui mina tean, on ülesandmiste järele kohtuuriijad ise nende asjade uurimist tõesti alanud sellepärast, et nad peawad

seda tegema ja sellepärast politseiaparaat on selles asjas kaunis vähe segatud. Need asjad, mis minu teadmise järele on üles wõetud, need on tõesti kaunis suured asjad, mida kahe silma wahele jätta ei saa. Näituseks üks asi 1919 a. algusest on see, et sõjategewuse ajal inimesed on läinud waenlase poole üle ja on meie üksikud roodud ära annud. Isegi praegusel ajal, kus need kuriteod mitte ei ole amnesteeritud, et niisugune raske kuritegu jääks üles wõtmata, seda ei saaks mitte kohtuuriijatele ja kohtuwõimudele andeks anda; kuriteod, millega meil terwed sõjawäe osad ära anti ehk kui salakuulamise otstarbel tullakse siia poole üle, wiiakse siit tähtsaid teateid ja antakse sihilikult waenlase poole teada, siis on need rasked kuriteod. Niisuguseid asju ei ole mitte üles wõetud, kus, näit., omawoliliselt üle piiri on mindud ja tagasi tulnud. Siis on üksikuid teisi wäikseid asju, mis seisukohast mittearusaamise wõi mõnel muul põhjusel toimetatud said. Siin tuleb muidugi arwesse wõtta inimese teadmatust, ja niisugused asjad ei ole minu teada mitte sõjakohtu kätte antud. Wähemalt minu käest ei ole nad läbi käinud. Mina otsustan ka mõned kuud juba nende asjade sõjakohtu kätte andmist ja kordan weel, et on olnud raskeid asju, kus on näha, et inimesed sihilikult on isamaa ja isamaa sõjawäed ära annud. Mis puutub üleüldisse poliitilisse amnestiasse, siis oli Wabariigi Walitsus amnestia wastu, kui see küsimus Riigikogus komisjoni anti. Wahepeal ei ole selle asja arutamist walitsusel mitte ette tulnud, ja ma ei wõi, austatud Riigikogu liikmed, ütelda, missugune tänane walitsuse seisukoht oleks selles küsimuses. Ma wõin ainult ütelda, missugune seisukoht oli sel korral, kui see asi Riigikogus päewakorral oli. Üleüldise poliitilise amnestia andmine otsustati eitawalt ja nimelt sellepärast, et meie agressiivsed riigiwastased enesele sellega süsteemi tahawad luua meie riigikorra wastu töötamises, kui nemad aga agentidele lubadusi annawad ja ergutawad, et tehke tööd, meie nõuame teid wälja, kui teid ka surma mõistetakse, meie nõuame teid ikka wälja, sellepärast et meie oleme teie huwide eest walwel. Kui siseministerium Wabariigi Walitsusele selle asjaolu ette kandis, et meie awalikud riigiwastased tahawad meil niisugust süsteemi maksta panna, et ergutatakse kommuniste kuritegewusele sellega, et neile kinnitatakse: ärge kartke, küll meie teid wälja lunastame igal juhtumisel, siis ei saanud

Wabariigi Walitsus seda süsteemi kuidagi lubada. Sel korral wõttis Wabariigi Walitsus täiesti kindla eitawa seisukoha, sest ennem kannatagu meie kodanikud naabrimaal, istugu nad seal kinni, lastagu mõned seal maha, kui meie oma riigi kindluse pärast peaks oma kodanikka selleks wälja andma, et ergutada teisi kindlamini tööd tegema. Seda ei tee meie mitte, ennem kannatagu mõned kodanikud teinepool piiri, kui meie oma kuritahtlisi kodanikka wälja annaks ergutuseks teistele samasugustele. Niisugust süsteemi ühes kindlas riigikorras lubada ei saa, ja ühenduses sellega tuli siis üleüldise poliitilise amnestia küsimus arutusele. Üleüldine amnestia antakse siis, kui teataw kuritegewuse ajajärk juba lõpule on jõudnud. (P a h e m a l t poolt: Aga Lätis?) Sõjaasjus on meil amnestia olnud. Kui komisjonis arutati, keda amnesteerida üleüldise poliitilise amnestiaga, siis selgus, et seal niisuguseid asju ei ole, sest kõik on niisugused asjad, mis praegu päewakorral on. Kui teie waataks wastawaid paragrahwe, siis teie leiaks, et üleüldist poliitilist amnestiat antakse siis, kui see kuritegewuse liik meie riiklisele korrale mitte enam hädaohtlik ei ole. Seda ei wõi teha sel korral, kui meil kindlate andmete järele teada on, et meie riigis sedasama kawatsetakse, mida kawatseti Kaukaasias ja mida kawatseti Saksamaal, ja kui meie walitsusele sel korral kindlasti teada oli, et selle sammuga meie seda süsteemi weel ergutanud oleks, kui meie oleks amnesteerinud just neid kuritegewuse alasid, mis meil igapäew ette tulewad. Selle peale ei julgenud walitsus mitte minna, ja sellega tegi walitsus õige sammu, sest wõib olla kõige selle tagajärjel ongi meil nüüd olukord rahulikumaks muutunud. (N a e r ä ä r m i s e l p a h e m a l t i i w a l.) Austatud Riigikogu liikmed, teie peate mulle siin õiguse andma, et iga liikmine — see maksab siin ka kommunismi kohta — kui tema oma lapsekingades üles tuleb, siis on ta ikka kõige ägedam, sest lapsel on ka väga impulsiivsed liigutused. Lapsekingades arwab ta, et ta wõib kõik pahempidi ajada, aga taltsutame pisut seda kommunismi, et ta meie riiklikku korda ja wõimu austama hakkab, et tema otsusele tuleb, et selles kindlas riiklises korras peab ikkagi elama, waadake, siis wõib minu arwates, niisugust kommunismi sallima hakata. Niipalju kui ma sotsialismi ajalugu tunnen, on sotsialismiga seesama lugu. Mujal on nähtawasti kommunistid juba targemaks saanud ja arenema

hakanud ja niipalju, kui mina tean ja sotsialistlist ajalugu tunnen läheb sotsialismiga analoogiliselt, sest teist teed ei ole; kommunism on uus wool, ja see on selge, et tema, äärmiselt pahemalt poolt üles tõustes, praegu sarnane on, et teda äärmiste abinõudega maha suruda ei saa, waid peab ära ootama tema enese sisemist arenemist paremale poole. Siseministerium ei ole ka arwamisel olnud, et teda äärmiste abinõudega on waja maha suruda. (Wahelhüüe: Aga tegelikult on siiski.) Ei ole ka tegelikult teisiti. (A. Weiler (töer.): Aga Teie alamad usuwad seda ometi.)

Juhataja O. Strandman: Palun kõnelejat mitte segada.

Siseminister K. Einbund: Iga äärmise liikumisega on lugu nii, nagu ma juba tähendasin, et kui tema omä esimese kuumuseaja üle jõuab, siis hakkab ta wiimaks wäga hästi isegi parlamendi alal töötama, ning töötab lõpuks suurepäraselt. Ükskord tullakse ikkagi arwamisele, et sellega kaugele ei jõua, nagu nüüd ütlete: mida halwem töölistele, seda parem meile. Samasugune lugu oli omal ajal ka sotsialismiga. Kui aga tuleb kokkupuutumine eluga, kui nende töölistega tegemist tuleb teha, siis hakkawad teie arwamised kõlkuma, siis tulete tahes ehk tahtmata sotsiaaldemokraatlisele alusele ja kui selle momendini olete jõudnud, siis wõtate ka warsti parlamentlise walitsuse raskused kerge südamega oma kanda. (Kära ja wahelhüüded.) Igatahes tulete siis otsusele, et praegusel puhul ilmtingimata tuleb kommunistlise ägeduse wastu wõidelda, sest teisi teesid ei ole; et niisuguses seisukorras wõimalik oleks sõjaseisukorda ära kaotada ehk praegust riigiwastast kuritegewust amnesteerimisega toetada, see on täiesti wõimatu, ning ka Wabariigi Walitsuse seisukoht on niisugune, et praegu seda teha ei tohi, ega wõi.

Järgmine wastuwäide herra Palwadre poolt oli see, et meil isikuid liiga kergesti arreteeritawat. (Wahelhüüded pahemalt poolt: Suuri mitte, need selleks liiga rasked, need pistawad käed peosse. Kesküla tõendas seda alamkommisjonis, küsige seda tema käest.) Öeldakse, et suurematega neist olla siseministeriumi juhtiwad jõud ühenduses ja läbikäimises; mina aga sellesarnaseid fakte ei tea; wast teab neist herra Palwadre lä-

hemalt. Igatahes ei ole minul ega teistel juhtiwatel jõududel praegusel ajal nendega mingisugust ühendust; on aga kuulda, et ühe endise siseministri ajal olla ministeeriumi juhtiwatel jõududel nendega läbikäimist olnud. (Üleüldine naer.) Praeguse aja kohta ei ole minul selle kohta mingisuguseid fakte teada, aga kui herra Palwadre neid ette tooks, siis wõiksin ma wahest nende peale reageerida. Mulle näib aga, et see rohkem ironiseerimiseks oli öeldud. Meie õiguslik kord on walwel, et meil kergemeelseid arreteerimisi ja läbiotsimisi ette ei saa tulla; pean tähendama, et minu wõimuses isiklikult seisab ainult poliitilistes asjades inimest 2 nädalat kinni pidada, ja mitte rohkem; siis antakse asi prokuratuuri kätte, ja kohtuuriija ülesanne on neid isikuid kohe lahti lasta, kelle asi wastawa süüteo paragrahwi alla ei käi. (M. Martna (sd.): Need paragrahwid! A. Tupits (põl.): Martna ei salli paragrahwe. J. Piiskar (is.): Tsaariaegsed paragrahwid.) Teistes riikides maksawad palju waljemad paragrahwid. Meie õiguslik kord on tõesti walwel, et meil poliitilistes asjades kinniwõtmised mitte kergemeelselt ei sünni. Iseäranis käesolewal aastal ei ole enam selle süsteemi järele talitatud, mis meil sõjaajal maksew oli; see on hakanud meil wälja juurduma ja on juba wälja juurdunud. Praegusel ajal wõib öelda, et inimesi enam pealiskaudu, ega juhtumisi kinni ei wõeta. (Wahelhüüe: Wõetakse ikka päris tõesti kinni.) Jah, wõetakse tõesti kinni ja ka kohtuwõimud jätawad nad kinni, sest et neil wõimalik pole neid lahti lasta. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Aga Soome poliitikasüüdlane...) Teie ütlesite ju ise selkorral, et see wäga ammu on olnud, ja teda ei ole mitte politsei kinni wõtnud, waid tema on wälisministeriumi nõudmisel kinni peetud. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Ega wälisministerium inimesi kinni wõtta ei saa.) Jah, selles asjas wõis seda küll teha, sest see oli wäljamaalane. Nõnda ei ole minul mitte juhtumisi teada, kus ilmsüütalt ja ilma põhjusest inimesi kinni oleks wõetud ja kus nad mitte lahti ei oleks saanud. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Kas neiu Unt oli süüdi, kui teda kinni wõeti?) Mis nüüd puutub siseministeriumisse — meie kõneleme ju praegu siseministeriumi eelarwest — siis pean ütleva, et kõik need üksikud faktid, mis herra Palwadre siin ette tõi, tema

arwamist ei tõenda. Siin toodi ette veel läbiotsimine Walgas — see ei olnud mitte kinniwõtmisega ühenduses. Mulle näib, et see on kirjeldatud, täiesti sihilikult, nagu walwatud just see moment, mil läbiotsitaw naine raskejalgne oli. (Sagedad wahelhüüded.) Tõesti see on nii kirjeldatud, et see asjale niisuguse wärwi annab... Igatahes on tahetud Teile seda nii edasi anda, herra Palwadre, ja Teie olete Riigikogu kõnetoolilt asja selles mõttes tarwitanud. (A. Weiler (töer.) kohalt: Meie politseinikud on alati targemad, kui ämmaemandid. Naer. A. Tupits (põl.) kohalt: Herra Weiler on wist ühe laadungiga sisse kukkunud. A. Weiler (töer.) kohalt: Ei, ainult kirjade lahtiwõtmisega.) Wõtame siis wangistused Tartus. Siin öeldakse, seal on kesknõukogu terwes koosseisus wangistatud. Minu teades ei olnud see mitte nii, waid seal on wangistatud ainult neid üksikuid, kes riigiwastalises töös tegewad olnud, mitte kahtlased, waid tõesti tegewad. See asi on läinud kohtuwõimude kätte. Nüüd edasi, pisut pehmen-datud toonil wõttis herra Palwadre tänasel koosolekul politsei distsipliini küsimuse üles. Herra Palwadre on eelmistel kordadel ikka ägedam olnud ja politseis näinud alati üht wäga paha aparati. Täna andis tema aga tõesti mulle päris rõõmustawa otsuse, et asi hakkab paranema. (W. Linnamägi (kristl.) kohalt: Kui õnnelik. Naer.) Sellega tema tõendab ise kaudselt, et siseministerium tõesti kõik abinõud tarwitusele wõtab, et neid peksmisi ja piinamisi, mis ta arwab olewat, piirata. (Pahemalt poolt: Nad on liiale läinud. J. Piiskar (is.) kohalt: Liiale ei lähe midagi siin demokraatlikus wabariigis.) Nähtawasti on wäga raske neid kuritegewusi politseiaparaadis tõeks teha. Mina wõin ainult ütelda, mida ma mitmel korral siin olen tõendanud, et kõik üksikud seadused, üleastumised ja kuriteojuhtumised politseiaparaadis ei ole mitte karistamata jäänud, kui nad aga ilmsiks on tulnud. (Pahemalt poolt: Aga nad ei tule ilmsiks.) Nemad tulewad ilmsiks, teie kohus on selle eest hoolitseda, et nad ilmsiks tuleks, kui nad olemas on. See on kodaniku kohus. (Pahemalt poolt: Aga Raudsepp' a kohta eilastud seda teha.) Seletan teile ka seda asja, kui teie tahate. Ma ütlen terve see lugu nende peksmiste ja piinamistega on liig

üles puhutud, aga kõige selle ülespuhumise juures ei ole minul, herra Palwadre, ühtegi tõsist fakti teada, kus politsei peksnud oleks... (Pahemalt poolt: Minge kaitsepolitseisse.)... wälja arwatud juhtumine herra Soans'iga. (Pahemalt poolt: Aga Allikso?) Allikso asi ei ole selgeks tehtud, ja minu teades ei ole Allikso praegugi veel peksa saanud. (Üleüldine naer. J. Piiskar (is.): Aga tuleks anda wõi? A. Weiler (töer.) Ega politsei teda eilöönud, naised löid. Naer.)

Juhataja **O. Strandman**: Palun rahu. (Wahelhüüe J. Piiskar'i (is.) poolt.) R. e. Piiskar, palun rahu.

Siseminister **K. Einbund**: Need kodanikud, kelle ülesanne oli selle eest hoolitseda, et see asi selgitatud saaks, ei ole selles asjas midagi ette wõtnud, et näidata ja tõendada, et eksimisi on olnud. Minu poolt ettewõetud uurimise läbi ei ole midagi selgitatud, sest et kedagi nimetatud ei ole, kes peksnud oleks. (W. Linnamägi (kristl.): Jätke ometi see wana asi!) Prokuratuur ei ole ka midagi selgeks teha saanud, sellepärast et kaebtust ei olnud. Tehakse igawest lärmi nende peksmistega, öeldakse, siin löödi ja seal löödi, aga kes löi ja kuidas löi, seda keegi ei ütle, keegi ei tea neid isikuid ära näidata, kes löömises süüdi oleks. Waadake, niisugune on lugu kõigi nende peksmistega. Ainuke asi, mis juhtunud, on lugu Soans'iga olnud, kuid seda ei saa mitte politsei arwesse kirjutada, waid nende komandantuuri sõdurite arwesse, kes seal tegewad olid. Kaugelt suurem osa selles juhtumises langeb nende peale. (Pahemalt poolt: Aga kes komandeeris?) Aga wõtame edasi faktid. Herra Palwadre tõi siin täna ette loo Naroo-watagustest waldadest, mis tal wäga ustawa isiku poolt edasi antud olla. Mina isiklikult tõin temale seda kirja, mis nagu pärast selgus kaebtust minu wastu sisaldas. (Üleüldine naer.) Tõesti, isik oli wäga ustaw, selle juures ma ei kahtle. Tema rääkis minule ise selle loo ära, ja meie ajasime wäga sõbralikult juttu. Mõlemad üheskoos tulime otsusele, et peab pöörama ühe pealinna adwokaadi poole, kes järele kuulaks, kelle käes praegu asi on, sest minu käest oli ära antud. (Naer.) See wäga lugupeetud isik saatis herra Palwadre'le kirja just minu kaudu. Mina muidugi, herra Palwadre, olen wäga huwitatud teada saada, kus peksetakse ja kuidas

peksetakse ja selle asjaolu tõin otsekohe kaitsepolitsei ülemale ette, kus selgus, et ka sinna oli juba kaebtus saadetud. See kaebtus oleks pidanud saama prokuratuuri saadetud, kes on kohustatud selle järele walwama, et politseis niisugust asja mitte ette ei tule. Prokuratuur peab selle järele walwama ja see on temale isegi seadusega ette kirjutatud, ning tal on oma organid kohtade peal, kes seda teha wõiksid. Kuid prokuratuurile seda kaebekirja saadetud mitte ei ole. Kaitsepolitsei ülem oli huwitatud samast asjast ja tema komandeeris erakorraliselt ühe kõige ustawama ametniku wälja asja uurima, ja uurimisega on selgeks tehtud, et kaebtusel mingisugust alust ei ole. See ustaw isik, ja nimelt proua, kes herra Palwadre'le kirja saatis, on ise ustaw kindlasti, kuid ta wõttis andmed kuulujuttude järele. Mina ise uurisin ka seda asja ja sellega selgus, et kinniwõetud isikute, nimelt ülepiirikäijate salakuulajate emad ja õed olid jutud peksu üle laiali laotanud seks otstarbeks, et kuidagi wiisi wangistatud isikuid lahti saaks, kuid peksetud ei ole ühtegi salakuulajat. (J. Piiskar (is.): Peksu juure tunnistajaid ei wõeta.) See ustaw proua annab asja nii edasi, et olla sinised wordid ja märgid inimeste küljes olnud. (M. Püüman (sd.): Wordid ei jää ju igawesti.) Arst tõendab seda, kuid lugu on nõnda, et isik läheb praeguse korra järele otsekohe wangimajasse ja seal on tal õigus wiibimata kaebtust tõsta, et minuga on tehtud seda ja seda ja tal on õigus wälja kutsuda prokurööri, kes kohe asja uurimise alla wõtab. Teie poolehoidjad seda aga ei tee, nad prokuröörile ei kaeba, waid nemad teatawad sellest Kommunistide parteile, teatawad ka iseseiswatele sotsialistidele, teatawad ka sotsiaaldemokraatidele. (J. Piiskar (is.): Rahwaerakonnale ei teata keegi.) Rahwaerakonna asemel teatatakse minule, kui siseministrile. Kõige huwitawam nende peksumislugude juures on see, et need luuletatud lood on. Mina olen lasknud paari niisuguse kaebtuse peale wangimajas arreteeritud isikute juures arstlise läbiwaatuse toime panna, kus juures ka partei esitajad on olnud, kus selgunud on, et mingisugust peksumist olnud ei ole, ja missugustele aktidele partei esitajad ise alla on kirjutanud. Kui niisugust jantimist edasi talitada tahetakse, et minu usaldust selleks tarwitada, et wangimajasse tahetakse minna ja wangistatutega kokku saada, siis niisugusel korral mina seda mitte lubada

ei saa. Tõesti ma pean ütleva, et politseiametnikkude poolt ka peksumisi ette tuleb. Seda ei tule mitte ükski Eesti riigis ette, waid seda juhtus wanas tsaari riigis, tuleb ka ette Saksamaal ja mujal kultuurimail. Mina isikliselt olen kuulnud, et lüüa on saanud ainult purjus isikud, kes politseile wastu hakanud, mille läbi politseiniku kannatus lõpeb ja mille tagajärg on see, et ka politseinik ise temale wastu annab ja see ongi see politsei tüüpiline peksumine. (A. Palwadre (sd.): Peale selle wiiakse isik jaoskonda ja seal ta alles saab.) Kui isik jaoskonda satub, siis on tema puutumatus kindlustatud. Et niisuguseid juhtumisi ette tuleb, siis on meie ülesanne politsei korrast kõike seda wälja pühkida ja ma arwan, et kõigi meie Wabariigi Walitsuste püüdmine on olnud niisugust korda wälja pühkida. Niisuguse korra ülesehitamisel oleme jõudnud kaugemale, kui mõned teised wanad riigid. Et meie politsei mitte wiisakas ei ole ja et tema kodanikkude wabadusest ja seltskonnast mitte lugu ei oskaks pidada, ei ole ma kuulnud, waid kuulen esimest korda nende käest, kes sihilikult politsei wõimu wastu üles astuwad. Kui üksikud wäärnähitud politsei alal ette tulewad, siis on meie ülesanne neid kõrvaldada ja rõõmutawal kombel peab herra Palwadre tunnistama, et asi on paranenud. Kuid ma tohin ütelda, et seda paranemist ei tule arupärimiste arwele panna, waid et see on alati olnud kõigi wabariigi siseministrite püüe, et wiia politseid niisugusele kõrgusele, et meie põhiseadus austatud oleks; ja selleks on lubatud krediitid politsei oskuse tõstmiseks ja ma arwan, et see märksa tõstab ja kõwendab lugupidamist politsei wastu.

Nõnda oleksid minu poolt wastatud kõik ettetoodud wastuwäited ja seletused ja loen seega oma ülesande täidetuks.

Juhataja O. Strandman: Sõna on järjekorras rkl. herra Piiskar'il. (Hüüe: Waheaeg määrata.) Ettepanek on tehtud waheaega määrata. Ma panen ta hääletamisele. (Hääletatakse.) On otsustatud waheaega määrata.

Waheaaja algus kell 7,30.

Peale waheaega algab koosolek kell 7,55 min.

Juhatab Riigikogu esimees O. Strandman.

Sekretääri kohal abisekretäär J. Bergman.

Juhataja O. Strandman: Palun rahwasaadikuid kohtadele asuda.

J. Piiskar (is.) Herra siseminister oma kõnes, mis eelarwe puhul peetud, puudutas terve rea küsimusi, millest mina ainult paari kohta sõna tahan võtta. Tema ütles kõige pealt, et tööpoolest on siseministeeriumis teataw süsteem olemas, seda süsteemi ei eitawat mitte keegi. Mina ei taha ka seda süsteemi eitama hakata; ei ole seda ilmiski teinud. Kuid just selles ongi see asi, et see süsteem sarnane süsteem, mis enesega kaasa on toonud ja veel toob kõik need nähtused ja wäärnähtused, millest on kõneldud terwes pikas reas arupärimistes, mis selle süsteemi wastu ühel wõi teisel kujul juhitud on olnud. Seda süsteemi on arwustatud sõnawõtmistes, mis ühel wõi teisel korral siseministri poliitika wastu on juhitud olnud. Kui herra siseminister ütles, et ilma wõimuta ei püsi ükski riik, siis ei ole keegi seda iseenesest mõistetawat wäidet kuidagi ümber lükata katsunud, waid herra siseminister ütles ise wäga õieti, et tähtis on see, missuguse walitsuse teenistuses see wõim on ja lisa juure, et meil olla demokraatiline walitsus ja et see demokraatiline walitsus olla õige wali. Siin hakkab see lahkumine peale. Ühelt poolt öeldakse, et on olemas demokraatiline walitsus, öeldakse, et see olla rahwa enamuse teenistuses ja rahwaenamuse poolt moodustatud. Aga sealsamas tõuseb otsekohe küsimus: kui tema enamuse walitsus on, kelle wastu ta siis wõitleb? Kui tema iseenesest rahwa esitus on ja rahwas teda kannab, siis on arusaamatu, kelle wastu ta wõitleb. Aga just selles see wiga on, et see demokraatia ei ole enamuse demokraatia, waid on ainult teatawa klassi demokraatia. Teataw kiht, kes wõimul on, on enese wõimu sildiks tarwitanud demokraatiat, kuna sisuliselt on ta klassiline walitsus ja loomulikult see walitsus moodustab siis ka klassilise riigi. Siin tuleme tagasi riigiwõimu juure. Herra minister isegi ütles siin, et ükski riik ei püsi ilma wõimuta. Pahempoolsetele on sage dasti ette heidetud, nagu eitaksid nad riiki. (W. Linnamägi (kristl.) See on tõsi.) Herra Linnamägi wast nimetaks mõne niisuguse maa, kus pahempoolsed riiki on eitanud. Nad on küll ühe riigiwormi wastu, aga katsuwad selle asemele teist panna. On ju teataw wool anarhiste, kes riiki eitawad. Meil ei ole neist keegi juttu teinud ja minul ei ole ka waja seda küsimust üleüldse käsitada. Mis aga puutub praegustesse rühmitustesse, kellele ette heidetakse, et nemad riiki eitawad, siis kordan weel, et nemad riiki kui sarnast ei

eita, waid seda sisu, mis riigile kui niisugusele antakse. Kui praegu wõimul olewad kodanlised kihid annawad riigile kitsasklassilise iseloomu, siis on loomulik, et teine klass sellele wastu peab olema. Siis on see klassiriik ja klassiwalitsus. Nii palju selle kohta. Nüüd tulen ma aga selle walitsuswõimu juure tagasi teisest küljest. Herra Einbund ütles, et see walitsus on moodustatud enamuse poolt, tema kandja on seega siis rahwa enamuse. (Wahel hüüe: Kas Teie seda ei usu?) Asi ei ole selles, kas ma seda usun, wõi mitte, waid selles, et herra Einbund kõneleb siin iseenesele risti wastu. Sellel puhul arwan ma, wõin ma järeldada, et tema ise ka seda ei usu, sest ta ütleb sõna-sõnalt: „mida suuremas wähemuses seisab walitsus, seda kõwemat wõimu peab tema tarwitama“. Ta ütleb küll edasi, et paneme kunagi õigusliku korra maksma, aga sealsamas ütleb tema, et sõjaseaduse kaotamise nõue on warajane ja ei wõi isegi ütelda, kas lähemas tulewikus tähtsamates kohtades sõjaseadust ära kaotada wõib wõi mitte. Mis meile need wäited kõnelewad? Nemad kõnelewad seda, et mida enam wähemuses seisab walitsus, mida nõrgem walitsus, seda kõwemat wõimu peab ta tarwitama. Et Eestis wõim nõrk oleks, seda wististe herra Einbund ise ei söanda ütelda ka. Mis wõime nüüd sellest järeldada? Seda, et see walitsus, mis Eestis äärmiselt kõwa wõimu tarwitab, on herra Einbund'i sõnade järele wähemuses. Waadake, minu usk on täiesti ülearu, mina olen näidanud, milles on pealahkumine meie ja teie wahel. Teie ütlete, et teie olete enamuses, kes rahwa üle walitseda tahab ja enamuse üle walitsemiseks tarwitab walju kätt. (M. Martna (sd.): Pärts Wenemaa teise nd!) Sellest kõnelete ehk Teie ja siis wõib olla kõneleme ehk weel edasi... Waatleme weel seda mõtete rida, mida herra Einbund arendab. Ta ütleb, et sõjaseaduse kaotamise nõudmine, olla lihtsalt poliitiline nõudmine, sest et sõjaseadust kui sarnast õieti ei olegi, teda harilik kodanik ei tunnugi. Sõjaseaduse terawust rõhutada just need, kes seda tahawad sihilikult esile kiskuda ja ära kasutada. Aga kui herra Linnamägi, kes siin ütleb, et see wäga õige on, seaks selle nüüd kokkukõlase herra Einbund'i teise wäitega, kus ta ütleb, et ei wõi ütelda, et wõiks lähemas tulewikus sõjaseadust ära kaotada. Minu arwates oleks see täiesti otstarbekohane poliitika, kui Einbund oleks wõtnud selle hea agitatsioonilise aluse wastasrinna

käest ära, sest mina arwan, et temal nii lühikene nägemine ei olegi, et ta seda meetodi ei teaks. Kaotatagu agiteerimise põhjused ära ja ei olegi midagi agiteerida, wõetagu nurisemise põhjused ära ja nurisemine kaob iseenesest ära. Kui on tegemist niisuguse tühja asjaga, nagu sõjaseadusega, mida tunda ei olewatki, (W. Linnamägi (kristl.): Ei ole tunda ja h.)... mis jaoks siis peetakse nii suurt politsei hulka, kes wehib paremale ja pahemale käele. Mis jaoks siis muretsetakse politseile ligi kahe ja poole miljoni eest sõjariistu ja miks lastakse selle ilma sisuta sõjaseaduse wastu kihutustööd teha. Et seda wõtet ei ole tarwitatud, siis lihtsalt sel põhjusel, et sõjaseadus ei maksa mitte ainult nimeliselt, waid ta maksab sisuliselt ja väga terawal kujul. Mul on arusaadaw, miks hra siseminister tarwilikuks pidas neid seisukohti arendada, mis üksiteisele täitsa risti wastu käiwad; on tarwis jälle demokraatlist nägu teha selles wastukäiwa seisukorra rägastikus, mis praegu maksew kord enesega kaasa toob.

Edasi kõneles ta amnestiast ja ütles, et wanadest süüdistusajadest on ainult üksikud üles wõetud. Mis keegi üksikuks loeb ja kust hulk hakkab, need on mõisted, mida mitmeti wõib seletada. Nii kaua kui ei ole andmeid, kui wähe neid üksikuid asju on üles wõetud, nii kaua ei saa selle üle konkreetset mitte waielda. Tema rõhutas edasi, et walitsus oli amnestia wastu üheltpoolt puhtpoliitilistel põhjustel, mis ka täiesti arusaadaw on kodanluse seisukohalt. Kuidas wõidakse andeks anda nendele, kes on julenud kahelda kodanlise ainuõiguse sisse, kes on julenud kas sõnades, tegudes, wõi mõtteski seda seisukorda mittewastuwõetawaks pidada. Walitsew kiht ei ole ialgi suuremeelne olnud, waid tema püüab ennast alati järsult makspanna ja sellepärast on seletataw see, kui siseminister ütles, ei ole asju, mida amnesteerida wõib. Mina usun kindlasti, et kui ka aastakümneid edasi läheks, kodanlus ikkagi ei leiaks neid asju, mida amnesteerida wõib, ja amnestia on wist küll waevalt olnud kunagi suuremeelsuse aktiks. Tema on antud ainult siis, kui ei olnud enam wõimalust teda andmata jätta, kui wõisti paratamata amnestia andmise wajaduse ees. Nähtawasti meie kodanlus tunneb, et amnestiat praegu hädasti waja ei ole ja sellepärast ei leia tema ühtegi asja, mis amnestia alla wõiks kuuluda.

Edasi tõi hra siseminister väga iseloomuliku seletawa momendi oma tegewu-

sesse. Senni oli ta harilikult rääkinud ja kõneles ka täna, et peaülesanne olewat temal wõidelda riigiwastase elemendiga, et tema ülesanne on otsekohe lahinguid pidada. Täna tõi ta ühe teise põhjuse, ülesande, mis tema enese peale on wõtnud, nimelt kommunismi taltsutada, teda kaswatada ja temast üht väga kristlikku olewust teha. (W. Linnamägi (kristl.): No, seda neist küll ei saa.) Igatähes pean ma alla kriipsutama just selle uue momendi, et hra siseminister on wõtnud puhtpedagoogilise ülesande — taltsutada ja kaswatada pahemat tüüwa, sest ütleb ju üks väga wana ja wist ka väga tark sõna, et keda ta armastab, seda ta ka karistab. Arwatawasti on hra Einbund, kui kaswataja, ka sellest tungist aetud, et oma kaswandikka peab armastama ja nendega sellekohaselt ümber käima. Kas see hra Einbundi kaswatustöö paremini korda läheb, kui tema seletus, mis väga palju higi ja waewa nõudis, jätan mina lahtiseks ja wastamata. Edasi käsitas hra siseminister wangistamist. Tema tähendas sel puhul, et tema alla kuuluwad arreteeritud ainult paar nädalat ja siis antakse nemad kohtuuriija kätte, kes neid wõib lahti lasta, wõib mitte lahti lasta. See wõib ju paragrahwide järele kõik niiwiisi olla, kuid see ei tähenda weel mitte seda, et kõik tegelikult niiwiisi oleks. Kohtuministeeriumi esitaja tähendas eelarwekommissionis, et kohtuministeeriumi niipalju asju kogub, et kohtuuriijal wiisada kunni kuusada asja järke peawad ootama ja niiwiisi wõiwad need aktid alles aastate pärast arutusele tulla, aga inimesed peawad kõik selle aja wiletsates wangiurgastes kollectama, oma terwist rikkudes, kõigest muust weel kõnelemata. Hra Einbundil ei maksa niisugust nägu teha, nagu ei oleks andmeid toodud, nagu ei oleks keegi kaebanud ja nagu ei oleks sarnased nähtused maad leidnud. Mul enesel on tulnud paaril korral hra Einbundi tähelpanu juhtida selle peale, kuidas meil uurimisi toimetatakse ja missugused tagajärjed uurimistel on. Juba sellel lihtsal põhjusel ei wõi meil uurimine tagajärgi anda, et uurib seesama ametkond, kus kuritegu on ette tulnud. Siin on sellest jutustatud, kus ühe kõrgema ametniku teguwiisi saadeti uurima ametnik, kes sellele ülemusele allus. Meie praeguse politsei korra juures wõib arwata, missugused andmed see alam ametnik oma ülema kohta annab. Kui alam ametnik julgeks oma ülemuse wastu midagi kirjutada wõi teatada, siis oleks ta juba järg-

misel päewal uksest wälja lennanud. Selle kohta, miks prokuröörile kuritegudest ei teatata, wõiksin ma ütelda, et sarnasel teatamisel mingisugust tähtsust ei ole. Näituseks toon 26 tapetu asja. Arupärimise puhul selles asjas tähendasin, et seda asja uuritakse juba 22 kuud, ilma et uurimisel mingisuguseid tagajärgi oleks olnud. Mis tähendab siin asja prokurööri kätte anda? Hra siseminister ütles, et meil ei wiia inimesi urgastesse, waid wangimajadesse. Ma arwan, et urgas liig hea nimetus on meie praegustele wangimajadele. Kui öeldakse, et kannatajad wõiwad wangimajaülema juure pääseda, siis on äärmiselt küsitaw, kas see tegelikult wõimalik on. Kahtlane on ka, kas kinniwõetud üleüldse seda soowiwad. Siin puudutati seltsimehe Raudsepp'a asja. Raudsepp'a piinamise kohta tõsteti õige tõsiselt küsimus üles. Kui wangimajasse waatama taheti minna, kuidas seal seltsimees Raudsepp'aga lood on, siis ei lastud. Kus on aga praegu seltsimees Raudsepp? On wäga palju põhjust arwata, et teda ei ole teps enam, et ta on langenud piinamiste ohwriks. Raudsepp nähtawasti ei leppinud oma olukorraga wangimajas ja tahtis sealt wäljaspoole teateid saata, aga tema käsi käis samuti, kui kõigil neil, kes hakkawad oma õigusi paragrahwide põhjal nõudma. Ei ole mõtet õigust nõuda, kui sa seisad täiesti teise meelewalla all. Siis on täiesti arusaadaw meeleolu, mis ei lase isegi siis, kui erapooletud wõimud uurimas käiwad, kannatajaid õigeid andmeid anda. Kannatajad sarnasel korral harilikult ütlevad, et nendega käidi küll karmilt ümber, aga nad ei süüdistas selles kedagi. See on tüüpiline näitus. Miks on inimesel tarwis ülekuulamisel tingimata tunnistada, et ta kedagi ei süüdistas? Kui mingisugust kuritegu ei ole olnud, siis ei wõi olla ka mingisugust süüdistust. Mitte selles ei seisa asi, kas kannataja süüdistab wõi mitte, aga siin süüdistawad faktid. Inimeselt otse pressitakse wälja sarnane tunnistus ja tema on sunnitud end, nii öelda, legaliseerima. See on puht enesekaitse moment. Need on need motiivid, mis ei luba kannatajaid otsekoheselt kõnelda. Kui siseminister lõpuks tunnistas, et ka Eesti politseis tulewat peksmisi ette, et Eesti politsei ei olewat selles asjas mitte erand, siis on ta sellega ümber lükanud selle kaitse, mida ta enne politseile andis. Püüe igal tingimisel ettetoodud wäärnähtusi õigeks mõista ja neist mööda saada, on iseloomuliseks nähtuseks saanud. Püütakse asju kaitsta,

mida kaitsta ei saa. Selle asemel, et taltutada suurearwulist politseid, aidatakse kaasa just demoraliseerimisele ja distsipliini lagunemisele ja häwinemisele. Iga ametnik teab, et tal teatawas kohas kõrge kaitsja on ja et tal teatawal korral kõige halwemal juhtumisel wõidakse määrata ainult kaks kunni kolm päewa kodust aresti, mida teinekord wäga lõbusalt suwitamiseks wõib tarwitada. (Siseminister K. Einbund: Kodust aresti ei ole olemas.) Hra siseminister ei lükanud seda mitte ümber, kui mina arupärimise puhul otsekohe küsimuse üles andsin, et mispärast walimisseaduse rikkujat ametnikku ei karistatud kohtu kätte andmisega ja wangistamisega, waid määrati kolm päewa kodust aresti. (Siseminister K. Einbund: Miks Teie ei wõitnud wastu. Ma oleks wastanud.) Teil ei olnud wastata. Isegi see, kas arupärimine wastu wõeti, wõi mitte, ei oleks Teid mitte keelanud sel puhul sõna wõtmast, sest see küsimine oli ju ühenduses politsei eelarwega. Muidu kõnelete Teie wäga pikalt ja laialt, kuid selle otsekohese küsimise peale ei wastanud Teie mitte ja senni, kui seda küsimust ümber lükatud pole, et seaduse poolt ettenähtud wangistuse asemele on määratud kolmepäewane arest, senni jääb püsima eeltoodud wäide. Kui edaspidised seletused on antud, siis, wõib olla, kujuneb asi teistsugusena. Igatahes jääb aga hra siseministri seletust kokku wõttes niisugune mulje, et tema on omale ülesandeks wõtnud igal tingimisel kõiki wäärnähtusi, mis politseis ette tulewad, kaitsta. Selle tagajärg on wastupidine sellele, mida hra siseminister siin rõhutas. Mina ei taha ütelda, et need tagajärjed wastupidised on praegusele poliitikale. Wõib olla, et just tahetaksegi politseid nii arendada ja kaswatada, nagu teda tegelikult kaswatakse.

Nüüd edasi minnes siseministeeriumi eelarwe juure, ei taha ma seda põhjaliku käsitamise alla wõtta, waid teen ainult mõned ääremärkused. Siin leiame kohe peatükk 3-da all wäga iseloomulikud summad. Need summad on määratud ewangeliimi-lutheriusu konsistooriumile ja apostliku õigeusu kiriku sinodile. Eelarwes on paragrahwid ja liiterad, mille abil ära näidatakse, kuhu teatawad summad lähewad. Harilikult pidi ikka ametlik esitaja näitama, kas ja kuisugune seaduslik alus teatawatel summadel on. Siseministrit küsiks ma otsekohe, — tema armastab nii wäga opereerida seaduslikkusega, —

missugune alus neil summadel on? Selle küsimuse toob esile nimelt see asjaolu, et eelarwe kokkuseadjad ise nähtawasti on kahelnud nende summade seadusliku aluse olemasolu üle, ega nad muidu poleks wõtnud siia sisse seda, mis terwes eelarwes mujal kusagil ei leidu. Nende summade pealkirjaks on: „Abiraha järgnewa jaotuse järele §§ 1, 2, 3, 4, 5“ jne. Ühelt poolt on wõetud summad, nagu nad harilikult eelarwes on, teiselt poolt on aga neile kleebitud silt külge, et need ei ole eelarw summad harilikus korras, et need ei olla mitte asutuse ülewaltpidamise summad, waid mingisugune abiraha. Kumb tema siis õieti on? Kas abiraha, wõi on need asutused tõesti Eesti riigi ülewalt pidada ja kuidas siis õieti selle riigi ja kiriku lahutamise lugu on? See näitab, et on tahetud diplomaatlise keerdkäiguga need summad eelarwesse sisse poetada.

Siin on weel kõneldud Petserimaa ülemast ja tema walitsemise wiisist, ning kriipsutatuti alla tema ülesannetest eriti sealne ümberrahwustamise poliitika. Minu teades hakkas see ümberrahwustamise poliitika juba enne peale, kui seda satraapi weel ametis ei olnud; algas igatahes kohe selle maa allaheitmise puhul peale. Ma wõiksin nimetada esimesi pioneerisid, kes seal töötasid, nii et see töö ei ole seal alles algamisel, waid täies hoos. Ma tahtsin näidata weel ühe teise joone peale, mis nii selgelt ilmsiks tuleb terwes siseministri poliitikas ja ka Petserimaa ülema walitsuskonnas. Siin tähendas eelmisel koosolekul rkl. Grigorjew, kes ise sealt pärit on, wäga tõenäolikkude andmete põhjal, kuidas seal õieti talitakse. Seda meele tuletates paistab minule, et siin ei ole tegemist juhuslikkude sammudega, waid aetakse teatawat poliitikat ja selle poliitika kõige selgem joon on alati olnud, eriti piirimaade suhtes juba wanal Wene ajalgi, et ametnikud, iseäranis piirimaades, pidasid enesele üheks ülesandeks wõimu käsitada nii, et selle käsitamise kaudu tekitada rahulolematust, sest rahulolematust oli waja selleks, et oma olemasolu põhjendada ja wõimul püsida. Petserimaa on selleks tüüpiline näitus. (W. Linnamägi (kristl.): See on liialdatud.) Teie. hra Linnamägi wõtate sõna ja näitate, kuidas asi õieti on, kui arwate, et see liialdatud on. Minu arwates ei ole see aga mitte liialdatud. Ei ole kusagil pool ette toodud, missugused need erilised ülesanded olid, mida tuli lahendada Petserimaal. Kas need olid siis priinimed, mida maakonnailem hakkas panema ja

ilma milleta Petserimaa õndsaks ei oleks saanud? Mina neid ülesandeid igatahes ei näe. Nüüd, kus selle ametkonna likwideerimise küsimus käsil, on ametkonnal waja näidata, et teda siiski nii kergelt likwideerida ei saa. Kõik need sammud, millest rääkis Petserimaalt olew rahwasaadik, olid sihitud selleks, niisugust poliitikat ajada, mis tekitab rahulolematust, et pärast sellega wõidelda. See ei ole mitte üks Petserimaal, waid terve suurearwulise politseiaparaadi ülesanne on teha igasuguseid kitsendusi ja kui nurinat ja rahulolematust tekitatud, siis teiselt poolt minna läbiotsimiste ja kinniwõtmistega ning ütelda: waadake, kui palju on meil rahulolematust, riigi äraandmist. Meie talitame isamaa kaitseks, isamaalikult. Kui siin rahwasaadik Jans ütles ja küsimuse nii üles seadis: pahem tiiw on süüdi, et politseid peab pidama, siis wõis ju tema arwates poliitilistel wõi mingisugustel motiividel niisugune seisukoht tarwilik olla. Tegelikult teostatakse politsei surwet just sellepärast, et on tarwis tekitada ja luua surwe abil rahulolematust, et õigustada ise oma olemasolu. Müüd ülesannet ei näe ma Petserimaa ülemal olewat, samuti ka sellel suurepäralsel politseiaparaadil. Korra kaitmine, millest siin on jutustatud, ei kuulu tema ülesande hulka juba sel lihtsal põhjusel, et kus on see korra kaitse? Meie kuuleme palju rohkem wargustest, tapmistest, kuritarwitustest jne. mille arwu professor Uluots ütles 40 tuhandeni aastas ulatawat. Mis on see suurearwuline politsei teinud, et siin julgeolekut kindlustada, seda ma ei tea mitte. On aga üteldud, näidatud, et politsei tarwitab muukraudu et nende abil ka Riigikogu liigete korteritesse sisse murda. Korrakaitmist pole kusagil näha.

Samasugune lugu näib olewat omawalitsuse asutuste peawalitsuses. Nähtawasti on ka siin seisukohale asutud, kus omawalitsustega hakatakse otsekoheselt talitama. Näituseks toon Pärnu maakonnakoogu konflikti. Kui arwesse wõtta walitsewate rühmade ajalehtedes wastawaid kirjutusi, siis wõib otsusele jõuda, et sarnaste nähtuste wäljakutumise ja taltsutamise põhjused on iseenesest palju suurema ulatusega. Kui walitsus omale jalgealuse alla sai, wõttis ta omawalitsuse asutused oma käpa alla ja tegi need oma kohalikkudeks büroodeks, wõttes neilt igasuguse iseseiswa talitamise wõimaluse. Krediitid andmast keeldudes asetask walitsus nad otse wäljapääsematusse seisukorda. Oma-

walitsusasjade peawalitsus, kelle kohus oleks olnud neid küsimusi lahendada, ei ole mitme aasta kestusel suutnud omawalitsuse seadust maksta panna. Ta on ainult selleks olemas, et omawalitsusi keskwoimust ärarippuwaks teha. Wõib olla on seda täiesti teadlikult tehtud, kartes, et omawalitsustes pahempoolsed rühmad woimu saavad ja niiviisi kohtadel keskwalitsuse wastu opositsiooni asuwad. Selleks tuli omawalitsuse asutusi taltsutada ja oma pea järele tegutmise woimalus ära wõtta, keelati neil maksusid wõtta. Sellega on neilt ära wõetud mitu tööala, milles omawalitsused isegi kodanlikkudes ringkondades väga heade tagajärgedega on töötanud.

Eraldi peab siseministeeriumi juures seda nimetama, et seal arwamata palju on osakondi ja peawalitsusi. Seal on ka nõndanimetatud ehituspeawalitsus, kes juba aastate kaupa ehitab seda maja, mille tellingid ikkagi siit aknast weel meile silma paistawad, ja, võib olla, alles siis ära kaowad, kui nad ära mädanewad. Waewalt on ju loota, et see maja kunagi walmis saab, sest Tallinn ei saada ju ka kunagi walmis, ja kuidas võib siis tähtsam hoone Tallinnas walmis saada; see oleks teataw wastolu ja sellepärast on täitsa arusaadaw, mispärast need tellingid, selle hoone konnikawa nii kaua dekoreeriwad. Muid ülesandeid minu teada sellel ehituspeawalitsusel ei ole. (Paremalt poolt: Aga riigiwanema maja?) Oodake ikka, selle jaoks on jällegi ise asutus, — ehitusbüroo. Seda paari maja, mida Kadriorus remonteeritakse ja riigiwanema maja ei saa õieti ehituspeawalitsuse alla kuuluwaks arwata. Iseloomulik on ka see riigiwanema maja remonteerimisprotsess. Seda remonteeritakse väljapakkumise teel, mille juures isegi ühe palkoni ehitamine, millega kaks kunni kolm töölist paari päewa jooksul walmis saaksid, kaubeldakse wälja 20 margaliste tempelmarkidega, nõnda ütelda „po wsjem prawilam iskusstwa“. (Üleüldine naer.) Oleks nüüd kõikide nende ehituse ja remonteerimistöode korraldaja ehituspeawalitsus, siis oleks wähegi arusaadaw, sest tähtsad ehitustööd nõuawad ka tähtsaid asutusi, aga üllatusena selgus, et on olemas ehituspeawalitsuse juures weel ehitusbüroo, milles on, nagu mulle meele jäi, 26—27 ametnikku, nende hulgas 25 lihtametnikku ja paar inseneri, wõi tehnikut. See büroo ehitab parlamendihoonet ja remonteerib riigiwanema maja, pakkudes wälja üksikuid wäik-

seidki ehitusi, nagu apteekri kaaluga, ehitajatele. Nende hoonete üksikud jaod antakse wälja enam wõi vähempakkumisel. (Naer. T. Kalbus (töer.): Teie ei tea wist, kumb kumbki on.) Herrad rahwasaadikud satuwad lõbusasse tuiju ja herra Kalbus tähendab isegi, et ma wähe teada. See võib ju olla, mul ei ole ilmiski tarwidust olnud oma teadmistega kiidelda, ega diploomi selle peale nõuda, aga siiski panen ette herra Kalbus'ele, kui juristile küsimise, kas see on enampakkumine wõi vähempakkumine, kui töö pakutakse wälja, antakse ettewõtjale ära ja alles siis, kui tööst, — mis ainult umbkaudu ära tähendatud, — pool ehk enamgi tehtud on, asutakse lepingut tegema. Wahel aga selgub, et tööle weel uusi ülesandeid juure tuleb ja nüüd kaubeldakse ja kaubeldakse ja lõpuks kujuneb töötasu hoopis teiseks, kui esialgul määratud, wahel mitu korda suuremaks. Herra Kalbus kui jurist wõiks nüüd järeldada, kas siin enampakkumist wõi vähempakkumist tarwitatud. Mina ütleksin, et see asi ei ole enampakkumine ega vähempakkumine, waid lihtsalt kometimäng, mis selleks ette wõetakse, et ühel ehk teisel taskuid täita. Mis mõte ja otstarbe on nüüd ehitusbürool ja ehituspeawalitsusel sarnaste tingimiste juures? Ainult see, et nad woimalikult palju wigurid wälja mõtlewad, mille abil endi taskuid täita.

Edasi leiame siseministeeriumi juures riigiwaranduste walitsemise osakonna. Missuguseid warandusi siin walitsetakse, on alles küsitaw (M. Martna (sd.): Wanarauda, et see roostetama ei läheks.) Wanaraud roostetab ilma selle riigiwaranduste walitsemise osakonnatagi. Samasuguseid „waranduste walitsemise“ osakondi leidub iga ministeeriumi juures, nii et lõpuks walitsejaid rohkem on, kui warandusi. Iseseisew osakond walitseb näit. Kadrioru lossi ja parki. Ma käisin alles eile Kadriorus seda lossi waatamas. See on pealtnäha kena maja, ma wõrdlesin teda Toompea lossiga, ja ei suutnud tõesti aru saada, mispärast see loss siin käib ehituspeawalitsuse alla ja Kadrioru loss erivalitsuse alla. (Üleüldine naer.) Kadrioru lossi ja pargi walitsemiseks antakse sellele walitsusele eelarwes 3.270.000. Kui hästi see asutus oma ülesannet täidab, kui korras seal kõnniteed, kui hästi park korras üleüldse, see on iseküsimus. Wiimasel ajal on ilmunud kuhugile parginurkadesse häbelikult tahwlike sed masinal kirjutatud kirjaga, kus mõne-

sugused väiksed määrused ette nähtud, mida wõib Kadrioru piirides teha ja mida mitte. (M. Martna (sd.): Kas Eesti põder ka seal näha on?) Mul ei ole Kadrioru piirid täiesti mitte tuntud, nii ei wõi ma ka ütelda, kas Eesti põder pargis on, wõi pargi ääres.

Niisuguseid walitsusi ja walitsusekesi leiame weel õige palju, on isegi loata piirituse müümise ja wäljaweo komisjon. (Wahel hüüe: Kas see on ka peawalitsus?) Ei see on nähtawasti alles peata, on komisjon. Nii on paljudki teised.

Üleüldse jääb terwest sellest eelarwest mulje, et lõwi osa temast langeb politsei peale, seega on teised asutused poolhabe-likult politsei hõlma all kaitset leidnud, olgu see mis tahes walitsus, kas wõi terwishoiu walitsus, millel väga tähtsad ülesanded täita on. Tema peale kulutatakse ainult 12 miljoni ära ja peale selle umbes 20 miljoni mõnede haigemajade ülewaldamiseks. Igatahes on lõwiosa politsei käes. See ongi iseloomulik mitte ainult eelarwele, waid iseloomulik ka terve poliitikale, mida siseministeerium ajab — see on poliitsei poliitika, — politseiniku riigi poliitika kõige otsekohesemas mõttes ja kõige terawamal kujul. Kõigist nendest peawalitsustest paistab ka teine tendents läbi — see on, et püütakse walitseda iga hinna eest, ja loetakse, et walitsemine on seda tähtsam, mida rohkem walitsuse alasiid on tarwitada. Hra siseminister, kui wäikse riigi suur minister, on nähtawasti kõik rattad käima pannud selleks, et tema walitsemise aparaat oleks suur. Kui palju see meie seisukohalt otstarbekohane on, seda oleme juba ütelnud, jääb ainult walitsuse ringkondadele ütelda, kui palju see nende seisukohalt otstarbekohane on.

Juhataja O. Strandman: Sõna on korra kohta rkl. Kerem'il.

2. Järgmise kahe A. Kerem: (rhw.):
koosoleku aja ja Et komisjonid oma
päewakordade tööd saaks ära mää-
määramine. rata ülehomsse päewa
 peale, teen ma ettepaneku homse päewa koosolekut ära määrata. Teen ettepaneku homme 2 koosolekut ära pidada, kell 10 hommikul ja kell 5 p. l.

Juhataja O. Strandman: On ettepanek homme kaks koosolekut ära pidada. Sõnasoowijaid ei ole, panen ettepaneku

hääletamisele (Hääletatakse.) On otsustatud homme 2 koosolekut, kell 10 hom. ja kell 5 p. l., ära pidada. Sõna on korra kohta rkl. Kerem'il.

A. Kerem (rhw.): Panen ette mõlema koosoleku päewakorda eelarwe wõtta.

Juhataja O. Strandman: On ettepanek tehtud mõlema koosoleku päewakorda eelarwe wõtta. Panen hääletamisele. (Hääletatakse.) See ettepanek on wastu wõetud. Sõna on järjekorras rkl. K. Koemets'al.

3. Eelarwe (K. Koemets'a (töer.):
arutamise kõne on parandamata
jätkamine. kujul Riigikogu koosoleku
 käesolewa protokoll algüleskirjutuses lehek. 55—57).

Juhataja O. Strandman: Rkl. Koemets, mis ühendus on praegusel ettekannetawal ajal eelarwega?

K. Koemets (töer.): Ma tahtsin näidata, et § 3 f maaülemal instituuti ei ole tarwis. Toetan oma ettepanekut.

J. Wain (sd.): Siseministeeriumi kohta on õige palju räägitud juba arupärimiste puhul, ja õieti need peatükid eelarwes, mis oma sisu poolest iseäranis palju läbirääkimisi peaks wälja kutsuma, tegid seda õige wähe. Ma mõtlen selle all meie kaitsepolitsei küsimust. Puudutaksin niimelt mõnda niisugust joont eelarwes, mis senni läbirääkimiste kestel mitte käsitatud ei ole. Hra siseminister ütles, et siseministeerium see on, kes meie poliitilisele elule ilme annab ja hoolitseb selle eest, et meie järk-järgult sellele korrale ligineme, mida olud wõimaldawad; see järk-järguline edenemine on teatud määral juba meie poliitikas oma sisu saanud, ja siin peaks õieti waatama, kuhu need järgud siseministeeriumis juhitakse. Ilma, et puudutada neid küsimusi, mis sunnib meie walitsust ja meie riiki kulutama politseiaparaadi peale neid summasid, peataks ma teiste asjade juures. Igalpool ei ole mitte neid olusid, mis sunniks nii ehk teisiti talitama, näituseks amnestia küsimuses. Omal ajal Asutawa Kogu palwete komisjonis arutati Saaremaa mässust osawõtjate küsimust. Sel ajal olid need inimesed istunud teatud aja, ja kõikidel komisjoni liigetel oli arwamine, et nemad peawad wabastatud saama. Et Saaremaa mäss üks stiiline nähtus oli, mille pärast inimesi mitte

kinni pidada ei maksa, liiategi, et see mäss mitte riigikukutamise iseloomu ei kannud, waid umbes seda laadi oli, nagu neid juba enne 1905 a. oli, kas wõi näituseks Mahtsa sõda. See oli liikumine kohaliku suurmaapidajate klassi wastu eestkäit ja isegi hra Teemant, kes omal ajal wabariigi prokuröör oli ja oma tegewuse läbi teatawas mõttes laialise kuulsuse omandas, oli sel arwamisel, et Saaremaa mässust osawõtjatele tuleb tingimata amnestia anda. Ja palwekirjad, mis nende inimeste omaksete poolt saadeti armuandmise komisjoni, jäeti sellepärast läbi waatamata, et kõikide arwamine oli, et niisugune amnestia tuleb. Siin ühel eelmisel koosolekul nimetati kellegi nime, kes Saaremaa mässust osawõtmise pärast alles kinni istub, ja walitsuse esitaja teatas, et need ei istu mässust osawõtmise pärast, waid nende wastu on mingisugune teine süüdistus üles wõetud. Ma pean ütleva, et seda teist süüdistust on wõimatu kerge üles wõtta: wõib süüdistada, kas awaliku rahu rikkumises ehk mõnes muus teos, mis sisuliselt ühenduses on mässuga, kuid mida, kui tahe-takse, ka eraldi wõib wõtta ja inimene jääb istuma ka peale seda, kui teda otsekohe mässust osawõtmises ei süüdistata. Waadake, siin on tegemist tendentsiga, poliitilise kursiga. Poliitiline kurs dikteerib walitsuse liigetele ette, et kõiki neid, kes ühel ehk teisel ajal ja ühel ehk teisel wiisil mingisugusest rewolutsioonilisest liikumisest osa on wõtnud, wõimalikult kaua kinni pidada. Ma tahaks siin juures ütelda, et sarnasel wiisil seda teatawatel eilmapilkudel õige mässulist demokraatiat taltsaks teha ei saa, nagu hra siseminister sotsialistide taltsutamisest siin rääkis, waid et ta koguni peruks läheb. Üleüldistel läbirääkimistel puudutasin ma seda asjaolu, et meie riiklise saamise aegadel riigiwastaseid palju vähem oli, kui meil praegu on, sest ilma tarwiduseta wintsutamise kaswatab riigiwastast elementi. Mis puutub aga sotsialistide taltsutamisesse, siis arwan, et see alati mitte korda ei lähe. Rewolutsioonilistes riikides on alati kurnis jõukate kodanlaste wõsukeksi olnud, kes sinna satuwad siis, kui nende wanemad wõi leiwawanemad ei anna neile mitte tarbeks raha pummeldada. See on teatud protesti awaldamise wiis ja niikaua tehtakse rewolutsiooni, kui leiwawanemal wõi lihasel wanemal hirm nahka läheb oma järeletulija pärast, et see „rewolutsionäär“ wõidakse kas wõi türmi wiia ehk üles puua, ja ta oma rahakoti jälle awab. Siis saab

rewolutsionäär kohe taltsaks. Hra Einbünd'il on wist elus niisuguste rewolutsionääridega ja sotsialistidega tegemist olnud ja loomulik on, et ta neid ka sellest seisukohast hindab. (Wahelhüüe: Kas Teie neid ka näinud olete?) Mina olen neid näinud iseäranis palju Wenemaal elades.

Poliitilise kursi küsimus on ka see, et meil ei ole maksuma pandud ei teatud osad põhiseadusest, ei perekonnaseisu seadus. Eelarwes leiame toetussummad Eesti ew. lutheriusu konsistooriumile ja Eesti apostliku õigeusu kiriku sinodile. See on perekonnaseaduse „ersats“ ja seisab kõrw loata wiinawalmistamise ja piiritusega kauplemise wastu wõitlemise komisjoniga. Riigi ja kiriku lahutamine on edenenud kodanlistes maades läbi wiidud, ja selle küsimuse alal ei ole tegemist miskisuguse sotsialismiga. Neil mail on wõimalus pekkonna koosseisu muutusi tsiwiilasutustes registreerida. (Wahelhüüe: Praegu on see wõimalus ka.) Aga hra Linnamägi parteiseltsilised hoolitsewad selle eest, et inimene mitte matmispaika ei saaks, kes oma abielu ja lapsi ei registreerinud kiriku asutustes. Kellel lapsed lewis on, kuulake järele, mis herrad pastoriid seal ähwardawad! Teisi matmispaiku aga pole soetatud.

Mis puutub Põetseri maatilema instituudi ärakaotamisesse, siis tegi meie rühma esitaja juba eelarwekomisjonis sellekohase ettepaneku, kuid Tööerakonna toetusel lükkas parem tiw ta tagasi. Wist on Tööerakond oma seisukohta selles asjas rewideerinud, et nende esitaja Riigikogu ees sama ettepanekuga esineb, mille nad eelarwekomisjonis läbi kukutasid. Wõi on see ainult hra Koemets'a isiklik waade, seda ei tea; igatahes rõõmustaksin ma, kui see Tööerakonna uus seisukoht oleks.

Hra minister kõneles siin, et meie poliitika järkjärgult demokraatlikes sihis ikka paremuse poole läheb. Ma pean ütleva, et see on optimism, mis väga iseäralikka tagajärgi on annud isegi sarnases asutuses, nagu seda terwishoiu peawalitsus on. See asutus on wist ka ministeeriumi optimismiga nagu läbi imbunud ja ei tarwita mitte kõike jõudu selleks, et mõndagi walguskiirt wiia meie pimedamatesse nurkadesse. Hra rkl. Lattik kaebas siin, et inimesed ei taha mitte aru saada ka niisugustes kohdades, kui seda näituseks Wiljandimaa on, mida meie mitte üheks pimedamaks nurgaks pidada ei wõi, et ei tohi minna mitte

haiguse kohtadesse, ega surnute juure, kui nad, näituseks, kõhutõppe on surnud; niisama ei uskuda inimesed haiguse külgehakkawust üleüldse. Hra Lattik ei ole siin, ütleksin talle... (W a h e l h ü ü e : O n , o n .) ah soo, Teie ja Teie ametiwenad olete ise seda külwanud, te olete ikka jutlustanud, et ärge mitte arwake, et inimese juuksekarw kõweraks läheb, kui Jumal seda ei taha. Need samad inimesed, kes haiguste hakkawust ei usu ja neid laiali kannawad, on Teie järelkäijad ja Teil ei maksaks neid mitte süüdistada. Aga terwishoiu peawalitsusele heidan ette, et tema kirikuga mitte opositsiooni pole astunud ja seda teadmist rahwa seas pole laiali laotanud, et haigused siiski külge hakkawad. Läänemaal kulutame nüüd suuri summasid ja mul on põhjusi järeldada, et nendele summadele veel lisa peame andma; teed on kinni pandud, liikumine seismas külgehakkawa haiguse pärast. Raioonide arstid ei teeks mitte pahasti, kui nad leeritubades, — sest sinna tuleb see usklik element kõige parema meelega kokku, — külgehakkawatest haigustest aastas paar ettelugemist peaksid, wõib olla, et see usk ka kellegile külge hakkab.

Siis puudutati ka siin veel meie ehituspeawalitsust ja ehitusbürood, kuid ma tahaksin omalt poolt mõnegi senni tähelepäemata asja peale näidata. Meie ehituspeawalitsus olles ühe uue käesolewa ehituse eesotsas, see on siin (näitab riigikoguhoonet); siis ühe kawatsetawa pritsimaja ehitamise eesotsas, mille plaanid peaaegu walmis olla saamas; siis remonteeritakse veel mõnda suwemaja Salongi tänawal ja parandatakse meie riigivanema maja, seda meie kodanluse riikluse emblemi... Olles kõige selle eesotsas, mida palju ei ole, ei saada, õigust ütelda, tühjadest asjadest üle. Herrad rahwasaadikud mäletawad väga hästi seda aega, kus meie ise dünamiidi otsas istusime, millest hra Uluots rääkis. Meie all seisid suured dünamiidi hulgad, mida tarwitati wana wangimaja müüride lõhkumiseks. Sellel rahwakogul ehituspeawalitsuses, ehitusbüroos, mis asuwad siin lossis, ei tulnud meele, et see dünamiit lõhkeda oleks wõinud. (J. Piiskar (is.): Uluots ütles, et meie püroksiliini tünni otsas istume.) Herra Uluots oleks püroksiliinist, kui ka dünamiidist hirmunud olnud, oleks ta teadnud, et see dünamiit tõesti seal on.

Juhataja O. Strandman: Rkl. Wain, ma palun teisi rahwasaadikuid, kes ise siin ei ole, mitte haawata.

J. Wain (sd.): See dünamiit, mida hra Uluots omal ajal meele tuletas, seisib Riigikogu ruumide all ja meie ehituspeawalitsus ei hoolitsenud mitte õigel ajal selle eest, et see oleks saanud ära koristatud ja asetatud kuhugile keldrisse, mis inimeste kogumiskohtadest eemal.

Ehituspeawalitsus ja ehitusbüroo, olles nende üksikute asutuste eesotsas, on olnud tooniandja ka riigivanema majaostmises. Hra Amberg Kristlikust Rahwaerakonnast, kes ehitusinseneer, ütles eelarwekomisjonis, et see maja on ostetud kahekordse hinnaga. Selle maja hind on erakorralistes väljaminekutes 9 miljoni 500 tuhat, ja kui meie ehitusinseneeri arwamist makswaks loeme, on seal kulutatud riigi raha 4 miljoni 250 tuhat ilmaaegu. Ta on ostetud õnnetult, sest maja laed, seinad, ukсед, aknad pidid kõlbulikud olema, kuna aga nüüd nende juures tuli remont ette wõtta ja selle remondi peale olla kulutatud senni 3 ja pool miljoni. Siinsamas teeb see ehituspeawalitsus tööd, 65 sammu eemal, ja mida kaugemale see remont jõuab, seda hullemaks asi läheb. Majal oli väga kena parkett, kui aga hakati maja remonteerima, siis aeti see parkett märga saepuru täis, mis parketi ära rikkus. Ja selle asemele tuleb nüüd uus panna, mis jälle, kui mitte miljoni, siis vähemalt mõnisada tuhat maksma läheb. Nii siis asutus, kellel vähe tööd, wõrreldes inimeste arwuga, teeb sedagi tööd väga lohakalt.

Siinsamas järjekorras on riigivanemaduste walitsus, siin ma puudutaks ka ühte küsimust, mida täna ette ei ole toodud. Nimelt on riigil ülewõetud asutused ja ka mööbel ja see mööbel ei läinud mitte riigiasutusse tagasi, waid on praegu üksikute inimeste käes tarwitusel. Mujal aga ostetakse mööblit uuesti juure ja nõutakse selleks eelarwes raha. Wõidakse ehk ütelda, et see mööbel oma terwes kogus ei kõlba riigiasutustele, olla pehme mööbel hulgas jne., aga siis wõiks teda vähemalt üle anda mõnele warjupaigale, kuhu ta ikkagi kõlbaks ja kuhu ka wastasel korral riik oma raha peaks andma mööbli ostmiseks.

Ütleksin veel Petseri olude kohta, et kuigi nüüd wõimalik on, et maaülema instituut seal kaotatakse, siis ei ole seal veel kõik tehtud. Meie walitsus ei teeks mitte pahasti, kui ta seal natukesegi teistsuguse

korra looks politsei alal ja ka teistel aladel, kui senni. Kui ei tohita kohapeal tarvitada Wene keelt, siis on seal lugu halwem, kui see enne sõda oli meie juures. Sest juba tsaariajal oskasid meil külades inimesed üsna suurel määral Wene keelt; igas külas, igas alewis ja linnas wõis alati leida inimest, kes teistele kirjade sisu ära seletas, kui keegi ise Wene keelt ei oskanud. Rahwasaadik hra Grigorjew näitas, et Wene külades Petserimaal olukord sarnane on, et kui toodakse kohtuakt ehk mõni muu paber, siis peab tingimata minema teise külasse, kus ehk inimene leidub, kes oskaks Eesti keelt lugeda. Meie põhiseadus ei wõta mitte wõimalust Petserimaale saata inimesi, kes seal asju ajaks kohalises keeles. Kui on tarwidus kohtualal järgmiste instantsidega asju ajada Eesti keeles, selle wastu keegi muidugi ei waidle. Aga meie juristid ja ka politseinikud, kes seal teeniwad, mõistsid tsaariajal Wene keelt ja wõiks seal asju Wene keeles ajada. Petseri elanikkudele oleks see igatahes wäga suureks wastutulekuks. Siis tähendati, et Wenemaa ainult werstalause riba peale majasid on ehitanud teatavaks meeleolu loomiseks. Kuid meie walitsus ei ole osanud seda meeleolu luua. Miks siis mujal osatakse? Seal Wenemaal, kust alati näitusi tuuakse kui halb ja kui rumal seal kõik olla, seal oldakse ometigi poliitiliselt waguram, kui meie juures. Kui nüüd alles Petseri rahwale metsa ehituseks anda, oleks nendele küll materiaalselt kasulik, kuid seda poliitilist mõju enam ei awalda, mis siis, kui seda warem oleks tehtud.

Kõigegea, mis ette tõin, ei ole tahetud meie walitsuselt midagi nõuda sotsialistlist, waid seda, mis wabameelsemad Euroopa demokraatliste riikide walitsused teinud oleks. Ei ole ükskõik, kas kord niisugune on, et ta sind igaltpoolt näpistab, wõi on olul sarnased, kus elu areneda wõib.

W. Grigorjew (töer.): Г. г. народные депутаты, я хочу вам доложить о должности начальника Печерского края. К этому вопросу я хочу подоить не с точки зрения критики и не с точки зрения государственного хозяйства, т. е. как много тратится народных денег на это учреждение, а с точки зрения целесообразности. Надо поставить вопрос так: нужно ли это учреждение или нет. Я скажу определенно от имени всех граждан Печерского края, что не нужно. Цель учреждения этой должности печерянам

тоже неизвестна, а особенно принимая во внимание то, что учреждение это появилось тогда, когда война была окончено, мир заключен и началась мирная спокойная работа. Г.г. народные депутаты, мне больно и неприятно говорить о национальной политике, вопрос этот щепетильный и для нас, печерян, новый, но приходится говорить потому, что политика эта есть у нас в уезде и введена она искусственно, чего раньше, конечно, не было. Прежде, при царском бюрократическом режиме, мы все землекопы и рабочие, без различия нации, были неравноправными пред законами, но национальных трений не было, а теперь об этом говорят и пишут те, кому это нужно, т. е., повторяю, создают искусственную национальную политику. Некоторые лица, близкостоящая к правительству, говорят, что начальник края назначен потому, что там были неудачники-чиновники и что первые земские выборы были тоже неудачными; если это так, то и в этом случае вопрос отпадает о необходимости в дальнейшем иметь названное учреждение. Полагаю, что неудачники-чиновники заменены удачными, а так же были и новые выборы в земство. Работа самоуправления идет правильно. Бюджетная комиссия, рассматривающая смету расходов начальника края, тоже пришла к выводу, что там, в Печерах учреждение начальника края не нужно. Из этого ясно, что на это учреждение нет более надобности тратить народные деньги. Чтобы не говорить много об искусственной национальной политике, я пока укажу на одну газетную заметку, появившуюся на этих днях, там говорилось, что Печерской городской думе русское засилье. По меньшей мере об этом говорить и писать смешно. Там, где 4000 русских, а эстонцев 2000, говорить о русском засилье, это равносильно тому, если бы стали говорить, что в Ревеле эстонское засилье. Это все натяжка. Всякого рода вещи надо называть собственными именами. Последние выборы в уездный совет дали нам правильную картину. В общем туда попало 15 гласных и из них прошло 8 человек русских, 3 сету, 2 коренных эста, — 2 человека латышей. На первом же заседании был поднят вопрос, на каком языке сделать производство, причем из 15 человек 14 решились вести на русском языке. Что же, господа, это политика или целесообразность? Это были все местные люди, а местный народ знает, что в настоящее время, когда ни русские, ни сету не могут читать по эстонски, или вовсе не умеют эстонский

язык, волей-неволей, пока молодежь научится эстонскому языку, делопроизводство надо вести на русском языке. Видите, как правильно решила воля народа. Вот какого мнения народ, несмотря на заметки в газетах. Так решили даже коренные эсты. С этой точки зрения я и смотрю на дело упразднения начальника Печерского края, ибо в правом демократическом государстве все граждане равно-свободны. А вот это что-то пахнет прежними бюрократическими приемами и особенными законами для окраины. Вот с этой точки зрения я и хотел указать на безобразность опеки над гражданами и поставить этот вопрос. Я еще на минутку вас задержу. Мне очень характерными показались слова одного из членов бюджетной комиссии, который мне говорил, что вот, господин Григорьев, мы рассматривали смету учреждения вашего края и пришли к убеждению, что начальника края не нужно, никаких материалов у нас не было, но все-таки большинством голосов решили продолжать кредиты до 1-го января. На мой вопрос, чем же руководствовались, он пожал плечами и сказал: „Такое симпатичное учреждение сразу прекратить неудобно“, (Naer.) Вот господи, разве это целесообразность. Я надеюсь, что вы поставите себе этот вопрос

Juhataja O. Strandman: Sõna on rkl. hra Ernits'al. (Hüüe: Ei ole siin.) Kas on sõnasooijaid? (Siseminister K. Einbund: Palun sõna.) Sõna on hra siseministril. (Rkl. W. Ernits ilmub saali. A. Tupits (põl): Ernits, kuhu Teie jäite? W. Ernits (sd.): Tõmmake mind maha! Üleüldine naer.)

Siseminister K. Einbund: Austatud rahwaesitajad. Peale kahe esimese kõneleja ei ole üleüldistes küsimustes enam sõna wõetud ja sellepärast ei saa ma nende juures peatama, wäid puudutan üksikuid asju, mis järgmised kõnelejad esitanud on. Kõige esmalt tahaks õiendada ühte wäikest asjaolu rkl. Gustawson'i kõnes, mis wäga piltlikult näitab, missuguste argumentidega ja kui nõrgalt ettewalmistatult wastasrinna kõnelejad harilikult Riigikogu kõnetoolile tulewad, et eelarwe puhul walitsuse tegewust halwakstegewalt arwustada. Rkl. Gustawson tähendas, et meil iga 4 inimese kohta tulewat 1 kaitsepolitsei ametnik wõi agent, — tema nimetas neid niisuguse nimega, mis wiisakas seltskonnas ei tarwitata. Kui meie nüüd tõesti arwaksime, et meil iga 4 inimese peale üks

agent tuleks... kui hra Gustawson seda arwata wõis, siis peaks tema ka arwesse wõtma, et selle eelarwe juures, nende 28 miljoni juures, mis seal ette nähtud, wististe nii suur agentidearw töötada ei saaks. 60—90 margaga aastas, ma umbkaudu rehkendasin wälja, ei teeniks küll ükski ametnik. (J. Piiskar (is.): Nad teeniwad patriootiliselt, wabatahtliselt.) Minu kalkulatsiooni järele tuleb umbes 10.000 elaniku kohta 1 agent. (J. Piiskar (is.): See on kerge teada.) Ei ole mitte kerge teada, minul on paremad andmed. Peaks asjaolusid ligemalt kalkuleerima, ennem kui neid siin ette kantakse. Samasugused on asjaolud, niisama wähe kalkuleeritud, mis teiste austatud kõnelejate poolt ette toodi. Iseäranis hra Piiskar'i poolt ehituspeawalitsuse alalt. See oli küll armas kuulda, nii rohkem legendataoline, rohkem lõbus jutuwaine. Eelarwe arwustaja ei wõta mitte waewaks ennem asutuse sisusse tungida, selle asutusega tutwuneda. (O. Gustawson (is.) kohalt: Aga kui asutus soomustatud on?) Ehituspeawalitsus? (O. Gustawson (is.): Ei, millest ennem rääkisite.) Ma räägin praegu ehituspeawalitsusest. Ilma, et asutusega tuttaw oleks, wõetakse selle asutuse eelarwe puhul sõna, see on muidugi piinlik, niihästi arwustajal, kui ka wastajal on piinlik ja Teil, kui pealekäijal peaks weel rohkem piinlik olema. Ehituspeawalitsus ei ole mitte üks peawalitsus, kelle ülesandeks oleks ainult riigikoguhuone ehitamine, riigiwanema maja remonteerimine ja, kui ma õieti kuulsin, siis mingisuguse Kadriorus olewa maja ehitamine, tähendab, et terve peawalitsus on asutatud selleks, et ehitada ainult 3-me maja. (Wahelhüüded J. Piiskari (is.) poolt.)

Juhataja O. Strandman: Ma palun Teid, hra Piiskar, koha pealt mitte rääkida.

Siseminister K. Einbund: See asi on küll igaw, aga et igas asjas ometi selgus peab olema, siis pean ma lühidalt tähendama, mis ehituspeawalitsuse, kui riiklise asutuse ülesanne on. Need ülesanded on palju laialisemad ja suuremad, kui Asutawa Kogu poolt ülesandeks tehtud riigikoguhuone ehitamine, mis ehituspeawalitsuse tööd ainult halwab. Riigikoguhuone ehitamine anti ehituspeawalitsuse kätte sellepärast, et meie muutuwates oludes ei olnud wõimalik seda tööd

eraettewõtja kätte anda. Ma pean üttelema, et ehituspeawalitsuse otsekoheised ülesanded on pidanud just sellepärast soiku jääma, et temale Asutawa Kogu poolt walitud komisjon ülesandeks on teinud riigikoguhuone ehitamise. Ehituspeawalitsuse ülesannetesse kuulub Wene seaduste järele, mille põhjal praegu meie ministeeriumid töötawad, peahituskomisjoni ja kubermangu ehituskomisjoni ülesanded, näituseks ehituste politsei, järelwalwe, kõiksugu plaanide kinnitamine ja terwe rida muid ülesandeid. Ehituspeawalitsuse juures on ehitusbüroo, kus mitte 26 ametnikku ei teeni, waid ainult 13 ametnikku ja nende ülesanne on plaanide kinnitamine kõikide ministeeriumide alal, wälja arwatud teedeministeerium ja wangimajade peawalitsus. Nüüd näete teie, et ehituspeawalitsuse ülesanded on sootu teised, kui teie arwate ja just see õigustab mind oletama, et enne, kui üht asutust tullaakse arwustama, peaks teadma, mis asutus see on ja missugused seaduslikud ülesanded temal on. Meie wõime teha ladusat nalja, aga ma arwan, et selle naljatooni sisu küll langeb arwustajate peale tagasi, aga mitte nende peale, kes seda tagasi peawad tõrjuma. Kui meie eriti puudutame üksikuid ettewõtteid, mis kunstlikult peawalitsuse külge on liidetud, siis pole asi kaugeltki nii halb, kui arwatakse. Kõik halbtused, mis siin ette on toodud, on läbi arutatud eelarwe alamkomisjonis ja lõppude lõpuks on seal seletustega rahule jäädud ja kõik krediidid täiesti lubatud. Riigikoguhuone ehituse juures on küllalt põhjendatud põhjusi, mispärast tema walmisamine wiibinud on. Alguses tehti kalkulatsioone õige kiire aja peale, pärast aga selgus, et ehitust nii ruttu lõpule wiia ei saa, sellepärast et olud wäga muutuwad olid. Wäljapakkumised ei läinud korda, sellepärast et osawõtjaid ei olnud ja wäljapakkumise tööd hakati jaokaupa tegema, sellepärast et ükski ettewõte niisugustes kahtlastes tingimistes ei riskeerinud ehitust oma peale wõtta ja meie peame arwesse wõtma ka seda, et eraisikud sel ajal majasid weel mitte ei ehitanud. Et Asutawa Kogu komisjoni poolt ülesandeks oli tehtud ehituspeawalitsusele majaehitamine, siis pidi see ehitamisele asuma ja meie kalkulatsiooni järele pidi majaehitamine tänawu sügisel lõpule jõudma, kui mingisuguseid ettenägemata takistusi ette ei tule, ja meie ei saa salata, et ehitus enam-wähem hoorikkalt käib ja edeneb. Mis puutub riigiwanema majasse, siis on

Riigikogu liikme hra Wain'i poolt ette toodud andmed, mis kõnelewad ebatõtt. Selle maja wäärtus ühes sisseseadega ei olnud mitte üheksa ja pool miljoni, waid üheksa miljoni kakssada wiiskümmend tuhat. Selles ei ole nüüd pearaskus, waid see seisab selles, et komisjoni poolt oli maja hinnatud 6.250.000 peale ja arusaadaw on, et selle hinnaga enam-wähem suur ehitus mitte esimese järgu maja ei wõi olla. Ostja ei olnud ka mitte ehituspeawalitsus, waid komisjon, mis koos seisis ministeeriumide wahelistest esitajatest, nii et kuulusid sinna ka eriteadlased mujalt. Seda asja kalkuleeriti küllalt, kuid iga kalkulatsiooni juures wõiwad wead sisse tulla, nii et oletada ei wõi, et riigiwanema maja ostmist on tahetud ülepea-kaela toimetada. Igatahes on majaostmise juure niipalju asjatundjaid kutsutud, kui neid olemas oli, kuid siiski wõiks üksikuid defekte ette tulla ja need defektid ei ole kaugeltki nii halwad. Ülejäänud osa 3 miljoni, see on mööbli wäärtus, kogu sisseseade wäärtus, üleüldse maja sisseseade wäärtus, mis seal on. Et see wäga kallilt oleks ostetud, selle kohta ei ole ma arwamisi kuulnud. Mis remondisse puutub, siis ei ole ettetoodud andmed hra Wain'i poolt ka mitte tõele wastawad. Praegu ehituspeawalitsuse juhataja tähendab minule, et remondi peale antakse wälja 600.000, et kõige rohkem remondi peale wõiks minna 1.000.000 marka. Nõnda, et minul ei ole põhjust seda praegu teisiti kalkuleerida, kui andmed näitawad. Nüüd on arusaadaw ka, et selle maja asjus on tõesti niisugused teated ajalehtedesse lastud, mis mitte tõele ei wasta. Selle parketi asja teate tõi „Päewaleht“, aga tõelikult on asjaolu nõnda olnud, et see parkettpõrand oli iseenesest otsustatud ära wõtta, sest et ta on ära kulunud. Lae krohwimise juures, et mitte läbi ei tilguks, on tõesti saepuru põrandale riputatud, kuid see saepuru ei olnud mitte otsustaw selle parketi kohta. Parketi saatus oli iseenesest juba ennemalt otsustatud. Muidugi peale selle läks lugu ajalehte ja ajalehed muidugi armastawad wäga niisuguseid lugusid tarwitada, mis nende mitte paljaks ei wõi panna. Rkl. hra Wain tarwitab aga neid teated Riigikogu kõnetoolil. (J. Piiskar (is.): Kodanlisi teateid ei wõi uskuda.)

Edasi on kõne alla wõetud Petserimaa asi. Selle juures peatas juba rahwasaadik Gustawson; leidis selles loomulikult Petserimaa poliitika süsteemi iseloomulikkust. Peatan pisut pikemalt Petserimaa asjaolude

juures. Et Petserimaa saadikud selles asjas sõna on võtnud ja iseäranis rkl. Grigorjew maaüleva instituudi vastu on kõnelenud, on väga loomulik. Ajalehtedes olen ma selle ärakaotamisest juba ennem kõnelenud. Sellele koha ärakaotamine oli juba ennem otsustatud ja oli otsustatud juba selle seaduse ajutise iseloomuga. Petseri maaüleva koht oli asutatud ainult üheks aastaks. Sellega Petseri maaüleva koht peab loomulikult kaduma käesoleva aasta 31. dets. Mispärast Petseri maaüleva koht omal ajal asutati, siis olid sel korral väljakutsuvad põhjused selleks tõesti hädalised ja tarvilikud. Ma mäletan seda aega väga hästi; omavalitsuse asutused ei tulnud mitte veel ümberwalimisele, Petserimaal omavalitsuse asutused, iseäranis maakonnawalitsus olid halvaks muutunud. Toimepandud rewisjon keskpaigast näitas, et maakonnawalitsuse majapidamises täieline pankrott on tulemas, kui mitte kindlasti ja seaduslikult töötama ei hakata. Maakonnawalitsuse ametnikud ise olid segatud igasugustes asjades jne. Maakonnawalitsuse juures ei olnud mingisugust korda ja niisuguse asjaolu juures, kuna koha peal mitte walitud omavalitsuse asutusi ei olnud, waid sõjajalude tõttu omavalitsused olid kuidagi wiisi tegewusesse pandud, kus teised riiklised asutused ka mitte veel ei töötanud ja kaebused ning igasugused nurinad keskpaika ühtelugu tulid. Mis pidi siis siseministeerium tegema, et Petserimaad enam-wähem korraldama hakata. Kui praegu meie seadused Petserimaal võõrad on ja praegu uuestiwalitud maakonna- ja linnawalitsused väga wähe neist Eesti seadustest teawad ja väga wähe neid täita armastawad, siis oli see minewal aastal palju halvem veel. (J. Piiskar (is.): Mispärast peab Eesti seadusi täitma, seal on ju Wene seadused!) Siis ei olnud teist teed, kui pidi maaüleva ameti sisse seadma. Ja tõesti, ma olen pikemalt sellest seletanud elarwe wõi rahaasjanduse komisjonis ja seal jäädi minu seletusega rahule. Maaüleva tööga Petseri maakonna seisukorra kindlustamises wõib rahule jääda ja temal on tagajärjed olnud. Nüüd aga, kuna Petserimaal walitud omawalitsuse asutused töösse on asunud, on otsustatud Petseri maakonnaüleva kohta ära kaotada. Kuid praegu on ometi veel niisuguseid erakorralisi asju, mida waja rutulikult läbi wiia. Sellepärast on praegu wõimatu kindlaid terminisid ärakaotamisega ühendada; kas see wõiks sündida 1. oktoobril, 1. dets. wõi

1. nov. — mina praegu seda ei tea, wõi peame kuni 31. detsembrini seda pikendada. Kuid kindel on üks asjaolu, et niipea kui meie suudame neid ülesandeid läbi wiia, siis niisugusel korral saab otsekohe maaüleva koht likwideeritud, sest meil ei ole mingisugust huwi üleliigseid ametnikka ülewal pidada. Seda oleme meie näidanud rekwireerimise ja sõjakahjude hindamise peakomisjoni likwideerimisega. Kui praegu ettepanek vastu wõetakse, et 1. dets. maaüleva koht ära saab kaotatud, siis on minul niisugusel korral raske ütelda, kas riik sellega kahju wõi kasu saab. Ärakaotamise korral peaks siseministeerium sinna ametniku komandeerima ja temale peale palga veel komandeerimise raha maksta. (K. Koemets (töer.): See tuleks igatahes odavam.) Et meie komandeerimisega odavamini läbi saaks, seda ei arwa ma mitte. Praegu on meil Petserimaal käsil esimeses järjekorras nimedewõtmise asi. Sinna on walitsuse määruse järele ette nähtud komisjonide juhatajad ja selleks on kawatus maaülevat määrata. Lähemalt ei hakka ma seda asja seletama. Teine ülesanne on: kiires korras sõja tagajärgi likwideerida. (Wahelhüüded koha pealt.)

Juhataja **O. Strandman**: Hra Koemets, ma palun koha pealt mitte rääkida.

Siseminister **K. Einbund**: Meil seisab terve rida asju ees, nii et mul tõesti on raske ütelda, kas see koht 1. sept., 1. okt. wõi 1. detsembriks ära kaotatud saab. Kindel on aga see, et see koht esimesel wõimalusel ära kaotatud saab. Ka ei anna meie krediite enam edasi. Usun, et Petserimaal käies petserimaalased minu tahtmisest täieliku pildi pidid saama, ja ka siseministeeriumil elanikkude huwid selged on. Mis aga puutub Petseri poliitikasse üleüldse, siis nõnda libe ta mitte ei ole, nagu siin rahwasaadikud Grigorjew ja Koemets ette töid. Meie seisame wäemusrahwuste poliitika asjus põhiseaduse alusel ja keegi ei wõi näidata, et meie sel alal põhiseadusest üle oleme astunud. Petseri maakonnal on omawalitsus, on oma koolid. Petserimaal on Wene koolide arw palju suurem, kui Wene soost kodanikkude rohkus seda nõuaks. Setud, keda meie Eesti soost kodanikkude hulka arwame, on oma hariduse poolest, oma emakeele poolest palju wähem warustatud, kui wenelased. Kui etteheiteid wõib teha, siis ainult eestlaste suhtes, et nende huwisid ei ole

tarwilisel määral kaitstud. Wenelaste kohta seda mitte ütelda ei saa. Eesti soost kodanikkude huwisid Petserimaal ei ole suudetud just rahalise kitsikuse pärast täita, wõib olla ka, et meil teisi ülesandeid palju oli, et Petseri tagumisele plaanile jäi. Petserimaa poliitika kohta peab ütleva, et ta sugugi nii poliitikalage ei ole, kui herrad iseseiswad ja hra Grigorjew seda arwab. Teie, herrad, Petserimaa esitajad, peate isegi tunnistama, et Wene soost Eesti kodanikud katsuwad Petserimaal oma poliitikat edasi ajada nende Eesti soost Eesti wabariigi kodanikkude juures, kes wenestamise suure mõju alla sattunud ja wenestunud on. See ei seisa mitte Wene vähemusrahwuse huwides, Eesti soost kodanikka ümber rahwustada. Wene seltskond Petserimaal on isegi nii mõistlik, et ta sellest püüdest kõige lähemal ajal loobub. Kui aga mõni mitte nii mõistlik ei ole ja oma ajaloolikku ülesannet selles näeb, et 25—30.000-Eesti soost setut Wene mõju all edasi hoida ja Wene koolides edasi käia lasta tahab, siis ei wõi Eesti Wabariigi Walitsus, kes kõigi rahwuste huwida walwel peab olema, seda mitte lubada. Setude kaitseks Petserimaal peame meie wälja astuma sennikaua, kunni nad niiwõrd iseteadwad ei ole, et iseenese kaitseks wälja astuda. Igatahes ei ole Wene vähemusrahwuse huwides ümberrahwustamise poliitikat Petserimaal ajada. Kui nad seda teewad, siis teewad seda sihilikult. Petserimaad ei saa milgil tingimisel wõrrelda Naroowa-taguse maaga, kus peaaegu ainult wenelased elawad. Mõned isurlased nende hulgas ei tule arwesse. Poliitika Naroowa-tagusel maal on sellepärast täiesti ühtlane, kuna poliitika Petserimaal teistsugusem on. Wähemusrahwuste suhtes tuleb meil asuda põhiseaduse alusele. Wene vähemusrahwusel on õigus igal ajal oma kultuuri edustada, aga neil ei ole mingit õigust Eesti enamusrahwust oma kultuuri mõjuwalla alla kiskuda. Mis oleme meie siinamaale Petserimaal Eesti soost kodanikkude heaks kultuuri alal teinud? Meie oleme asutanud raamatukogusid ja oleme ühte ning teist haridusasja ette wõtnud. Herra Koemets'al peaks teada olema, mis on sarnases teguwiisis ja sarnases poliitikas niisugust, mis oleks Wene vähemusrahwuse poliitika wastu käinud. Kui Petserimaa Eesti soost kodanikkude saadik peaksite Teie, herra Koemets, eestkätt huwitatud olema sellest, et Petserimaa Eesti soost setude poliitikat kaitstaks.

Sellega oleks peaaegu suurem osa neist küsimustest wastatud, mis siin üles wõeti. Siiski paar märkust tahaksin ma weel teha.

Herra Piiskar tähendas, et kohtuuriid ei jõudwat eeluurimise alla wõetud wangistatute asju küllalt rutulikult läbi waadata, sellepärast, et siseministeerium alalõpmata uut materjaali juure saadab. Ma pean ütleva, et Teie, herra Piiskar, meie asjaajamise praksist ei tunne. Meie praksis on niisugune, et kõik asjad käiwad prokurööri kaudu. Prokuröör annab asjad kohtuuriijale edasi. Prokuröör teeb igapäew sissetulewa kirjawahetuse lahti ja igapäew saab ta arreteerimise määrustest ärakirjad. Igapäew sissetulewaid materjaalisid läbi waadates, otsustab prokuröör, kas arreteerimiseks on põhjusi olnud wõi mitte. Kui põhjusi ei ole, siis wabastatakse arreteeritu, wastasel korral teeb aga prokuröör määruse eeluurimise alla wõtmise kohta. Meil ei ole mingisugust põhjust arwata, et kohtuwõimud sellest huwitatud oleks, et inimesi kinni pidada. Edasi puudutati abiandmise küsimust ew. lutheriusu ja apostliku õigeusu konsistooriumile ja sinodile. See asi on ju ometi täiesti selge, nii et sellest enam awalikult kõnelema ei maksaks. Meil ei ole siinamaale perekonnaseisu seadus weel maksma pandud. Selle seaduse maksmapanek, nagu siit juba seletatud, on ühenduses mitne teise seadusega, mis selle juures tulewad ümber teha. Praegu täidawad kirikud kodanlise registratsiooni ülesandeid, mis riik peaks täitma. Sennikaua kunni need ülesanded kirikul täita on, peaks „abirahade“ asi selge olema.

Edasi tahaksin weel paari sõnaga puudutada hra Piiskar'i poolt ettetoodud lugu. Asi on siin tõelikult hoopis ümberpööratud. Wastutusele ei tule mitte wõtta politseiametnikka, waid wastutusele tulewad wõtta need inimesed ja on ka wastutusele wõetud, kes kuulutused wälja panid, sest need üleskutsed on walimisedelid muutnud, wõrreldes ametliselt wäljajagatud walimisedelitega ja nende muutmise eest tuleb karistada mitmekuuse türmi trahwiga. Politsei oli kohustatud protokollile tegema sel puhul ja need 12 wõi 16 üleskutset, milled üle teie nii suurt lärmi teete, asjalise tõendusena protokollile juure lisama. Nii, et siin on tegemist walimislehtede muutmisega. (O. Gustawson (is.): Aga mis pärast politseinikku trahwiti?) Ma arwan, et mul ei ole tarwis Teile igas asjas aru anda, mis pärast ma kedagi trahwin, wõin aga awalikult ütelda,

et ei saanud trahwitud mitte nende üleskutsete pärast, sest et tema ise oli protokolli tegija teiste peale, kuidas võidi teda sellepärast siis trahwida.

Sellega oleks minu poolt tehtud märkused wastuwaidluste kohta lõpetatud.

Juhataja O. Strandman: Lõpuna on komisjoni aruandjal.

Aruandja Chr. Kaarna: Suurest sõnawõtmisest on välja tulnud ainult üks ettepanek ja nimelt, et vähendada Petseri maaülemale krediiti 743.160 marga pealt 495.440 marga peale. Ma pean ütleva, et niisugust ettepanekut, et Petseri maaülemale koht 1. sept. ära kaotataks, rahaasjanduse komisjonis läbiwaatamisel ei olnud, waid seal oli umbes sarnane ettepanek. Nimelt oli alamkomisjoni poolt rahaasjanduse komisjonile ettepanek seda kohta ära kaotada 1. oktoobrist. Nii läheb käesolew ettepanek sellest lahku, mis alamkomisjonis läbiwaatamisel oli ja rahaasjanduse komisjonis wastuwõtmist ei leidnud. Kuna praegu sisseantud ettepanek ennemalt läbiwaatamisel olnud ettepanekust weel rohkem lahku läheb, siis ei saa mina komisjoni nimel sellega mitte ühineda.

Teiseks pean ma tooma ühe faktilise paranduse hra Piiskar'i seletuse kohta ja nimelt, et ehitusbüroo ametnikkude arw ei ole mitte 26 wõi 27. Rahaasjanduse komisjonis sai ette kantud täieline ametnikkude arw ja see oli, ühes aidamehe ja wahtidega, 14 inimest. Sarnasest arwust, mida hra Piiskar ette tõi, juttu ei olnud. Siin tähendati weel riigiwaranduste walitsuse juures olewate ametnikkude kohta, et neid wäga palju olla, iseäranis just Kadrioru lossi ja pargi walitsuses. Pean ütleva, et Kadrioru pargi korrashoidmine nõuab teatawa arwu tööliste pidamist. Seal on ametis aednik, selle abi, klosetiwaht, 14 pargiwahti ja kuutöölisid. Peale selle tarwitatakse seal suwekuudel ka weel päewatöölisi mitmesugustel puhkudel. Mispärast sellele, töepoolset wäikesele töökordalduse alale, nimeks lossi „walitsus“ on pandud, selle kui iseäralise asja peale juhi ka rahaasjanduse ja alamkomisjonis tähelpanu.

Kuna mina ettetoodud parandusega komisjoni nimel ühineda ei saa, siis teen ettepaneku siseministeeriumi eelarwet selles summas, mis ma aruandjana ette kandsin, wastu wõtta.

Juhataja O. Strandman: Sisse on tulnud üks parandus rkl. K. Koemets'a poolt ja soowiawaldus rkl. hra Kaarna poolt, mis on sisse antud kirjalikult. Kuna soowiawaldused selle korra järele, mis meil tarwitusel on, teise lugemise lõpul hääletamisele tulewad, siis minu arwates, ei ole waja seda praegu hääletada. Herra K. Koemets'a ettepanek on järgmine: Wähendada peatükk III F. iga paragrahw $\frac{1}{2}$ wõrra:

§ 1. Palgad	470.960 — 156.987 = 313.973
§ 2. Päewa- ja söidurahad	60.000 — 20.000 = 40.000
§ 3. Kantselei kulud	61.000 — 20.333 = 40.667
§ 4. Majanduslised kulud	58.800 — 19.600 = 39.200
§ 5. Hobuste ülewälpidamine	60.000 — 20.000 = 40.000
§ 6. Inwentaari mu-retsemine	4.400 — 1.467 = 2.933
§ 7. Ettenägemata kulud	10.000 — 3.333 = 6.667
§ 8. Remondidja inwentaari pa-randamine	18.000 — 6.000 = 12.000
Kokku peatükk III F.	743.160 — 247.720 = 495.440

Kuna need summad on, proportsionaalselt välja rehkendatud, $\frac{1}{2}$ kõigest eelarwsummast, siis, ma arwan, lepib Riigikogu sellega, et teda korraga hääletada. (Hüüded: Ja muidugi!) Ma asun hääletamisele. (Hääletatakse.) See ettepanek on 24 häälega 10 wastu wastu wõetud. Panen nüüd siseministeeriumi eelarwe ühes wastuwõetud parandusega lõpusummas 271.008.537 marga suuruses hääletamisele. Nähtawa hääleenamusega on siseministeeriumi eelarwe wastu wõetud. (Hüüed: Lõpetada!)

Juhataja O. Strandman: On ettepanek tehtud koosolekut lõpetada. Panen hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on wastu wõetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 10.20 m. õ.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **O. Strandman.**

Abisekretäär **J. Bergman.**

